

ÄITIYSPAKKAUKSEN HANKINTOJEN VASTUULLISUUS – CASE KELA

Lappeenrannan–Lahden teknillinen yliopisto LUT

Kauppätieteiden kandidaatintutkielma

2024

Miisa Lilja

Tarkastaja: Tutkijatohtori Ilona Toth

TIIVISTELMÄ

Lappeenrannan–Lahden teknillinen yliopisto LUT

LUT-kauppakorkeakoulu

Kauppatieteet

Miisa Lilja

Äitiyspakkauksen hankintojen vastuullisuus – Case Kela

Kauppatieteiden kandidaatintutkielma

2024

51 sivua, 3 kuvaa, 3 taulukkoa ja 3 liitettä

Tarkastaja: Tutkijatohtori Ilona Toth

Avainsanat: vastuullisuus, julkiset hankinnat, äitiyspakkaus, vastuulliset julkiset hankinnat

Tämän kandidaatintutkielman tarkoituksena on selvittää Kelan äitiyspakkauksen hankintojen vastuullisuuden tämänhetkinen tilanne. Tavoitteena on selvittää, miten ja minkälaisilla keinoilla äitiyspakkauksen hankinnoissa huomioidaan vastuullisuuden eri osa-alueet (ympäristöllinen, sosiaalinen ja taloudellinen), ja minkälaisia haasteita siihen liittyy. Aihetta on perusteltua tutkia, sillä julkisten organisaatioiden hankinnoilla on suuri merkitys kokonaiskysyntään, sekä vastuu toimia suunnannäyttäjänä vastuullisuuden ja kestävämmän yhteiskunnan edistämiseksi.

Tutkielman empiirinen osuus on toteutettu laadullisena tapaustutkimuksena, jonka aineisto on kerätty haastattelemalla Kelan hankinta-asiantuntijaa sekä tutkimalla äitiyspakkauksen tarjouspyyntödokumentteja. Aineistoa on analysoitu sisällönanalyysin menetelmin.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että vastuullisuus on läpileikkaava teema Kelan toteutetuissa äitiyspakkauksen hankinnoissa. Kehitystä vastuullisuuden huomioimisessa on tapahtunut erityisesti viime vuosien aikana. Vastuullisuus ja sen osa-alueet huomioidaan hankinnan jokaisessa vaiheessa, kuten esimerkiksi kohteen määrittelyssä, tarjoajien soveltuvuusvaatimuksissa sekä tuotteiden valinta- ja vertailuperusteissa. Tarjouspyynnön laatiminen liitteineen on keskeinen työkalu vastuullisuuden sisällyttämisessä äitiyspakkauksen hankinnoissa, sillä tarjouspyyntö luo raamit koko hankinnalle.

ABSTRACT

Lappeenranta–Lahti University of Technology LUT

School of Business and Management

Business Administration

Miisa Lilja

Responsibility of Maternity Packages Procurement – Case Kela

Bachelor's thesis

2024

51 pages, 3 figures, 3 tables and 3 appendices

Examiner: Postdoctoral Researcher Ilona Toth

Keywords: responsibility, public procurement, maternity package, responsible public procurement

The purpose of this bachelor's thesis is to find out the current state of responsibility for Kela's maternity packages procurement. The goal is to find out how and by what means the different dimensions of responsibility (environmental, social, and economic) are taken into account in the procurement of maternity packages, and what kind of challenges are involved in that. It is justified to study this subject, because public organizations procurement has a great impact on the overall demand, as well as the responsibility to act as a trendsetter in promoting more sustainable and responsible society.

The empirical part of the thesis has been implemented as a qualitative case study. The material has been collected by interviewing Kela's procurement specialist and by examining the request for quotation documents for the maternity package. The material has been analyzed using content analysis methods.

The results of this study show that responsibility is a cross-cutting theme in Kela's procurement of maternity packages. Development in taking responsibility into account has taken place especially in recent years. Responsibility and its dimensions are considered at every stage of the procurement process, such as in the definition of the object, the suitability requirements of the bidders, and the selection and comparison criteria of the products. Preparation of the request for quotations is a key tool for including responsibility in the procurement of maternity package because it creates the framework for the entire procurement.

Sisällysluettelo

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto.....	7
1.1	Tutkimuksen aihe, tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	9
1.2	Tutkimuksen keskeiset käsitteet	9
1.3	Tutkimuksen viitekehys ja rajaukset.....	10
1.4	Tutkimuksen rakenne.....	10
2	Vastuullisuus hankintatoimessa	11
2.1	Ympäristövastuullisuus.....	13
2.2	Sosiaalinen vastuullisuus	14
2.3	Taloudellinen vastuullisuus	15
3	Vastuulliset julkiset hankinnat	17
3.1	Julkiset hankinnat	17
3.2	Vastuullisuuden huomioimisen keinoja julkisissa hankinnoissa	19
3.3	Äitiyspakkauksen ja sen vastuullisuus	20
3.3.1	Äitiyspakkauksen historia.....	21
3.3.2	Äitiyspakkauksen hankinnat	22
4	Tutkimuksen toteutus	25
4.1	Tutkimusaineisto.....	25
4.2	Tutkimusmenetelmä	26
5	Kelan äitiyspakkauksen hankintojen vastuullisuus	28
5.1	Äitiyspakkauksen tuotteiden valinta.....	29
5.2	Vastuullisuuden huomioimisen keinoja.....	31
5.3	Haasteet vastuullisuuden huomioimisessa.....	34
5.4	Vastuullisuuden huomioiminen äitiyspakkauksen hankinnoissa.....	36
6	Johtopäätökset	37
6.1	Tutkimuksen tulokset ja tutkimuskysymysten vastaukset.....	37
6.2	Tutkimuksen luotettavuus, rajoitukset ja mahdolliset jatkotutkimusaiheet.....	42
	Lähteet	44

Liitteet

Liite 1. Kelan hankinta-asiantuntijan haastattelu

Liite 2. Vuoden 2023 äitiyspakkauksen valintaperusteet

Liite 3. Vuoden 2024 äitiyspakkauksen valintaperusteet

Kuvaluettelo

Kuva 1: Tutkimuksen viitekehys

Kuva 2: The Triple Bottom Line -malli (Mukaiillen Carter & Rogers 2008)

Kuva 3: Haasteet vastuullisuuden huomioimisessa äitiyspakkauksen hankinnoissa

Taulukkoluetelo

Taulukko 1: Aineistona käytetyt äitiyspakkauksen tarjouspyynnöt

Taulukko 2: Vuoden 2025 äitiyspakkauksen valintaperusteet

Taulukko 3: Vastuullisuuden huomioimisen keinoja äitiyspakkauksen hankinnoissa

1 Johdanto

Julkisilla hankinnoilla tarkoitetaan valtion, kuntien, valtion liikelaitosten ja muiden hankintalain määrittelemien hankintayksiköiden tekemiä palvelu-, tavara- sekä rakennusurakka-hankintoja (Työ- ja elinkeinoministeriö 2024). Julkisiin hankintoihin käytetään vuosittain merkittävä määrä verorahoja, ja vuonna 2018 niiden kokonaisarvo oli noin 47 miljardia euroa (Merisalo, Naumanen, Huovari, Eskola, Toivanen, Keskinen, Hajikhani, Oksanen & Rausmaa 2021). Suomen bruttokansantuotteesta julkiset hankinnat vastaavat viidennestä (Työ- ja elinkeinoministeriö 2022), eli niiden merkitys kokonaisuutena on merkittävä, ja siksi vastuullisuuden huomioiminen niiden toteuttamisessa onkin tärkeää. Äitiysavustuksen äitiyspakkaus on globaalistikin tunnettu suomalainen innovaatio, joka niin ikään toteutetaan julkisena hankintana (Koivu, Phan, Näsi, Abuhamed, Perry, Atkins, Perkiö & Koivusalo 2020, 15). Vastuullisuus on voimistuva trendi (Hellström & Parkkonen 2022), ja sen merkitys korostuu enenevässä määrin myös julkisissa hankinnoissa (Amann, Roehrich, Eßig, Harland & Schaltegger 2014) eikä äitiyspakkauksen hankinnat ole poikkeus.

Vastuullisilla hankinnoilla tarkoitetaan ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen näkökulman huomioimista ja kestävyiden edistämistä hankintoja toteutettaessa (Valtionvarainministeriö 2023; Brammer & Walker 2011). Kiertotaloutta edistävät julkiset hankinnat ovat hyödyllinen työkalu kestävämpien tuotanto- ja kulutustapojen edistämiseksi (Sönnichsen & Clement 2020), ja julkisten hankintojen vastuullisuutta ja kestävyttä ovatkin tutkineet muun muassa Brammer ja Walker (2011), Lozano, Santos ja Barreiro-Gen (2024) sekä Cheng, Appolloni, D'Amato ja Zhu (2018). Tutkimus julkisten hankintojen vastuullisuudesta on kuitenkin suhteellisen vähäistä (Filho, Skouloudis, Brandli, Salvia, Avila & Rayman-Bacchus 2019).

Myös äitiyspakkauksen vastuullisuuteen liittyviä tutkimuksia on niukasti. Kelan vuoden 2020 kyselytutkimuksessa sivutaan äitiyspakkauksen ekologisuutta (Heinonen, Saarikallio-Torp & Valkama 2020), mutta vastuullisuuden kaksi muuta osa-aluetta (taloudellinen ja sosiaalinen) jää tutkimuksen ulkopuolelle. Finnwatchin vuonna 2019 teettämä selvitys toi ensimmäistä kertaa kattavasti esiin vastuullisuuteen liittyviä epäkohtia äitiyspakkauksen

hankinnoissa (Finnwatch 2019), minkä jälkeen pakkauksen vastuullisuuteen on kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota esimerkiksi vastuullisuuskriteerien lisäämisellä ja vastuullisuusvalvonnan edistämällä (Finnwatch 2020).

Äitiyspakkaus sisältää tällä hetkellä 38 tuotetta, kuten vaatteita ja hoitotarvikkeita, ja se annetaan äideille tai lapsen muulle huoltajalle. Äitiyspakkaus edistää kansanterveyttä ja sillä on myös ollut tärkeä rooli Suomen lapsikuolleisuuden vähentämisessä. (Kela 2023a; Koivu ym. 2020, 15, 25) Vuodesta 1949 eteenpäin äitiysavustus tuli kaikkien äitien saataville tulotasosta riippumatta (Lassén-Seger & Österlund 2023), ja vuodesta 1994 asti Kansaneläkelaitos eli Kela on vastannut siitä (Kela 2021a). Äitiysavustuslaki määrittää muun muassa oikeuden avustukseen ja avustuksen suoritustavan (Äitiysavustuslaki 1993/447). Äitiyspakkauksen sijaan äitiysavustuksen voi vaihtoehtoisesti ottaa vastaan rahasummana (Kela 2024a). Äitiyspakkauksen hankinnat toteutetaan julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista säädetyin lain (1397/2016) puitteissa avoimella hankintamenettelyllä (Kela 2023b).

Hankintalaissa vastuullisuusasioita ei velvoiteta huomioimaan julkisissa hankinnoissa, vaan ne kuuluvat ainoastaan harkinnanvaraisiin poissulkemisperusteisiin (Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 1397/2016 § 81). Tämä on huolestuttavaa ottaen huomioon, että vastuullisuusteemoja korostetaan jatkuvasti aiempaa enemmän yhteiskunnallisessa keskustelussa ja ilmastonmuutos kiihtyy koko ajan. Äitiyspakkauksen hankinnoissa kilpailutuksessa painotetaan kuitenkin laadun ja pitkäikäisyyden lisäksi myös vastuullisuutta (Tchitcheri 2023), mikä on erityisen tärkeää, sillä pakkauksia jaetaan vuosittain noin 30 000 kappaletta (Palmen 2023), ja niiden hankintojen kokonaisarvo on arviolta noin 6,6 miljoonaa euroa (Hilma 2023). Vastuullisuuden painottaminen ja arvostaminen kilpailutuksessa kannustaa myös toimittajia kiinnittämään erityistä huomiota vastuullisuuteen. Näistä syistä onkin siis tärkeää selvittää äitiyspakkauksen hankintojen vastuullisuuden ajantasainen tilanne, jotta vastuullisuus voidaan tulevaisuudessa huomioida entistäkin paremmin.

1.1 Tutkimuksen aihe, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen aihe on Kelan äitiyspakkauksen hankintojen vastuullisuus. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää äitiyspakkauksen hankintojen tämänhetkinen vastuullisuuden tilanne ja siihen liittyvät mahdolliset kehitysmahdollisuudet. Lisäksi tavoitteena on selvittää, miten äitiyspakkauksen hankinnoissa ja tarjouspyynnöissä huomioidaan vastuullisuuden eri osa-alueet tällä hetkellä. Vastuullisuutta tarkastellaan ja tavoitteisiin pyritään löytämään vastauksia Kelan hankinta-asiantuntijan haastattelun sekä tarjouspyyntödokumenttien analysoinnin avulla. Tämä kandidaatintutkielma toteutetaan laadullisena tapaustutkimuksena ja aineistoa analysoidaan sisällönanalyysillä.

Tutkimus vastaa tutkimustavoitteiden pohjalta muodostettuihin pää- ja alatutkimuskysymyksiin. Tutkimuksen päätutkimuskysymys on seuraava:

- *Miten vastuullisuus huomioidaan Kelan äitiyspakkauksen hankinnoissa?*

Päätutkimuskysymyksen tueksi määritettiin alatutkimuskysymykset, jotka ovat:

- *Millä keinoilla vastuullisuus huomioidaan äitiyspakkauksen tarjouspyynnöissä?*
- *Mitä haasteita vastuullisuuden huomioimisessa on äitiyspakkauksen hankinnoissa?*

1.2 Tutkimuksen keskeiset käsitteet

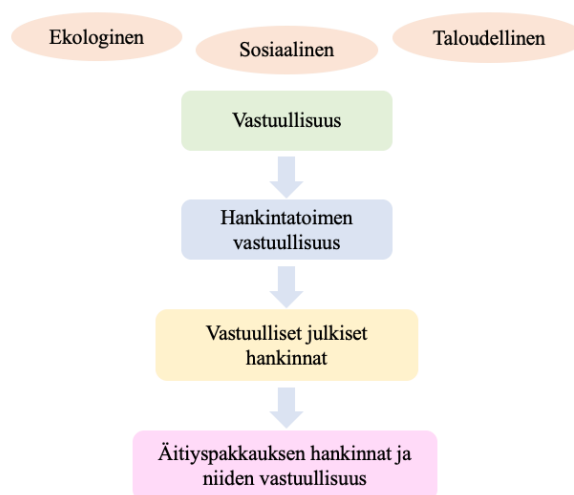
Vastuullisuus on kattokäsite (Hellström & Parkkonen 2022), johon liittyy keskeisesti yritysvastuu (Corporate Social Responsibility, CSR) ja kestävyys (sustainability). Vastuullisuutta voidaan tarkastella ekologisesta eli ympäristöllisestä, sosiaalisesta ja taloudellisesta näkökulmasta (Slaper & Hall 2011).

Kestävät hankinnat (Sustainable Procurement, SP) pyrkivät integroimaan organisaation hankinta- ja toimitustoiminnot yhteiskuntavastuun toteuttamiseen (Walker & Brammer 2011).

Vastuullinen julkinen hankinta (Sustainable Public Procurement, SPP) on keino yhdistää julkisen sektorin kulutus yritysten tuotantoon niin, että vastuullisuus ja sen kaikki osa-alueet huomioidaan (Lozano ym. 2024).

1.3 Tutkimuksen viitekehys ja rajaukset

Tämä kandidaatintutkielma on rajattu käsittelemään Kelan äitiyspakkauksen julkisia hankintoja. Tarkastelu on rajattu äitiyspakkauksen hankintojen vastuullisuuteen niistä löytyvän vähäisen tieteellisen tutkimuksen takia. Äitiyspakkaus on myös yksi tunnetuimpia suomalaisia innovaatioita, mikä tekee sen hankintojen vastuullisuuden tarkastelusta erityisen mielenkiintoista. Vastuullisuutta tarkastellaan vastuullisuuden kolmen osa-alueen kautta, joita ovat ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen osa-alue. Tutkimuksen rajaukset ja viitekehys on esitetty tarkemmin Kuvassa 1.

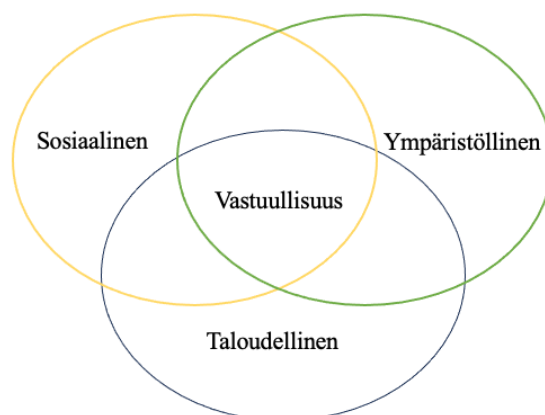
Kuva 1. Tutkimuksen viitekehys

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus alkaa johdannolla, jossa esitetään tutkimuksen aihe, tavoitteet, tutkimuskysymykset, keskeiset käsitteet, tutkimuksen viitekehys ja rajaukset sekä tutkimuksen rakenne. Toinen pääluku käsittelee vastuullisuutta yleisemmällä tasolla ja hankintatoimessa. Kolmannessa luvussa keskitytään vastuullisiin julkisiin hankintoihin sekä tarkemmin Kelan äitiyspakkauksen hankintoihin ja niiden vastuullisuuteen. Teoreettisen katsauksen jälkeen esitetään tutkimuksen empiirinen osuus eli tutkimuksen toteutus luvussa neljä ja tulokset luvussa viisi. Viimeisessä luvussa eli luvussa kuusi esitetään tutkimuksen keskeisimmät johtopäätökset ja yhteenveto sekä käydään läpi tutkimuksen rajoitukset, luotettavuus ja mahdolliset jatkotutkimusaiheet.

2 Vastuullisuus hankintatoimessa

Vastuullisuudesta on muodostunut kattokäsite, jonka merkitys korostuu enenevässä määrin yhteiskunnallisessa keskustelussa (Hellström & Parkkonen 2022). Vastuullisuuden käsite on alkanut esiintyä myös liiketoiminnan tieteenalojen kirjallisuudessa ja yhä useampi yritys on alkanut omaksumaan ja käyttämään sitä (Carter & Rogers 2008). Vastuullisuutta voidaan tarkastella John Elkingtonin kehittämän ”Triple bottom line” (TBL) eli kolmoistilinpäätös-mallin avulla. Triple bottom line on viitekehys, joka sisältää sosiaalisen, ympäristöllisen ja taloudellisen osa-alueen. Nämä kolme osa-aluetta esitetään usein myös kolmen P:n avulla, joita ovat ihmiset (people), planeetta (planet) ja voitto (profit). (Slaper & Hall 2011) Triple bottom line esittää, että organisaatiot voivat luoda arvoa näiden kolmen eri osa-alueen kautta aiheuttamalla positiivisia vaikutuksia yhteiskuntaan ja ympäristöön saaden samalla taloudellisia hyötyjä ja kilpailuetua (Elkington 2006; Carter & Rogers 2008). Mallin hyödyllisyydestä huolimatta se on saanut osakseen myös kritiikkiä. Kritiikissä korostuvat haasteet triple bottom linen mittaamisessa, osa-alueiden rinnakkaisuuteen keskittymisessä niiden keskinäisen riippuvuuden sijaan sekä se, että yritykset voivat näennäisesti kertoa noudattavansa mallin periaatteita ilman konkreettisia toimia sen eteen (Sridhar & Jones 2012; Norman & MacDonald 2004). Kuvassa 2 havainnollistetaan triple bottom linen mukaista vastuullisuuden kolmijakoa.

Kuva 2. The Triple Bottom Line -malli (Mukaiillen Carter & Rogers 2008)

Vastuullisuuden ja kestävyuden merkitys korostuu myös hankintatoimessa ja toimitusketjun hallinnassa koko ajan enemmän. Mentzer ym. (2001) mukaan toimitusketjun hallinta (Supply Chain Management, SCM) voidaan määritellä yrityksen perinteisten liiketoimintojen systemaattiseksi ja strategiseksi koordinoimiseksi, jonka tarkoituksena on parantaa pitkän aikavälin suorituskykyä toimitusketjussa ja koko yrityksessä (Mentzer, DeWitt, Keebler, Min, Nix, Smith & Zacharia 2001). Carter ja Rogers (2008) määrittelevät kestäväen toimitusketjun hallinnan (Sustainable Supply Chain Management, SSCM) triple bottom linen pohjalta sosiaalisten, ympäristöllisten ja taloudellisten tavoitteiden läpinäkyväksi ja strategiseksi saavuttamiseksi ja niiden integroimiseksi organisaation liiketoimintaprosesseihin. Näiden toimenpiteiden avulla pyritään parantamaan organisaation ja sen toimitusketjujen taloudellista suorituskykyä pitkällä aikavälillä. (Carter & Rogers 2008) Myös Seuringin ja Müllerin (2008) kestäväen toimitusketjun määritelmässä huomioidaan vastuullisuuden kolme osa-aluetta. Kestäville hankinnoilla (Sustainable Procurement, SP) on useita eri synonyymejä edellä mainitun kestäväen toimitusketjun hallinnan lisäksi, kuten esimerkiksi eettinen hankinta (Ethical Sourcing), sosiaalisesti vastuullinen hankinta (Socially Responsible Sourcing) sekä kestävä hankinta ja tarjonta (Sustainable Purchasing and Supply) (Este, McMurray & Muenjohn 2023).

Yritysten ja organisaatioiden vastuullisuuteen ja vastuulliseen hankintatoimeen liittyy keskeisesti myös yritysvastuu ja yritysten yhteiskuntavastuu. Yrityksen yhteiskuntavastuulla (Corporate Social Responsibility, CSR) viitataan siihen, että yritys edistää tarkoituksenmukaisesti ja tietoisesti sidosryhmiensä sosiaalista hyvinvointia luomalla yhteyden yhteiskunnan ja liiketoiminnan välille (Weber & Wasieleski 2018, 4). Ollakseen vastuullista, yritystoiminnan on kunnioitettava ihmisoikeuksia ja yritysten on arvioitava omia ympäristövaikutuksiaan sekä raportoitava läpinäkyvästi ja avoimesti toiminnastaan. Yrityksen oman toiminnan vastuullisuus ei riitä, vaan vastuullisuuden periaatteiden täytyy myös ulottua kumppaneihin ja alihankintaketjuihin. (Kuluttajaliitto 2024) Yrityksen yhteiskuntavastuusta puhuttaessa yrityksen ja julkisen vallan välinen suhde korostuu, kun taas yritys vastuun käsite viittaa sellaisiin vapaaehtoisin toimiin, joilla yritys toteuttaa yhteiskuntavastuutaan. Myös yritys vastuuta tarkastellaan yleensä aiemmin mainittujen vastuullisuuden kolmen osa-alueen avulla. (Harmaala & Jallinoja 2012, 14–18) Näitä kolmea osa-aluetta ja niiden suhdetta hankintatoimeen käsitellään tarkemmin seuraavaksi tässä luvussa.

2.1 Ympäristövastuullisuus

Harmaala ja Jallinoja (2012, 22) määrittelevät ympäristövastuullisuuden yrityksen pyrki- mykseksi toimia ympäristön näkökulmasta parhaimmalla mahdollisella tavalla kantaen vas- tuun aiheuttamistaan ympäristövaikutuksista. Käytännön tasolla ympäristövastuu ilmenee esimerkiksi tuotantoprosessien ja toimintaympäristöjen kehittämisessä sekä tuote- ja palve- lukehityksessä. Keskeistä on, että yritys pyrkii huomioimaan ympäristönäkökulmat hyödyk- keiden koko elinkaaren varrella niin, että oman toiminnan lisäksi myös yhteistyökumppa- neiden ympäristövaikutuksiin kiinnitetään huomiota. (Harmaala & Jallinoja 2012, 22) Han- kintatoimen ja toimittajahallinnan merkitys on siis keskeisessä asemassa ympäristövastuun toteutumisessa, sillä yritysten yhteistyökumppanit ovat esimerkiksi toimittajia.

Ympäristönäkökulma korostuu vastuullisuustutkimuksessa ja kiinnostus ympäristön näkö- kulmasta vastuulliseen hankintatoimeen on myös kasvanut (Seuring & Müller 2008). Blome at al. (2014) mukaan eri toimialojen yritykset ovat enenevässä määrin alkaneet sisällyttämään ympäristövastuullista eli vihreää hankintaa (Green Procurement) päivittäiseen toimintaansa. Myös termeillä vihreä toimitusketjunhallinta (Green Supply Chain Management, GSCM) ja suljetun kierron toimitusketju (Closed-Loop Supply Chain, CLSC) voidaan viitata ympäris- tövastuulliseen hankintaan. (Blome, Hollos & Paulraj 2014) Suljetun kierron toimitusket- jussa pyritään kierrättämään ja uudelleenkäyttämään materiaaleja sekä resursseja tuotanto- prosessissa, jotta tuotetun jätteen määrä saataisiin minimoitua (Ramanathan, He, Subrama- nian, Gunasekaran & Sarpong 2023). Monilla eri termeillä voidaan siis viitata ympäristö- vastuulliseen hankintaan, mutta kaikkien niiden määrittelyssä korostuu yhtenäisesti yrityk- sen ja sen toimittajien ympäristövaikutusten minimoiminen.

Blome ym. (2014) jakavat ympäristövastuullisen hankinnan keinot kolmeen kategoriaan nii- den laajuuden mukaan. Ensimmäisessä kategoriassa tarkastelun kohteena oleva yritys (Focal Firm) mukauttaa toimituspuolen kysyntää ympäristöystävällisempiin tuotteisiin, ja toisessa kategoriassa se parantaa ympäristövastuullisuuttaan valitsemalla ympäristöystävällisempiä ratkaisuja tarjoavia toimittajia. Nämä kaksi kategoriaa luokitellaan vihreäksi hankinnaksi. Viimeisessä kategoriassa puolestaan korostuu yhteistyö keskipisteyrityksen ja toimittajien

välillä, jonka tavoitteena on edistää ympäristöystävällisempää suorituskykyä. Tätä kategoriaa voidaan kuvata termillä vihreä toimittajakehitys (Green Supplier Development). (Blome ym. 2014) Ympäristövastuullisen hankinnan keinona voidaan myös nähdä ympäristöstandardien käyttöönotto ja hyödyntäminen sekä niiden vaatiminen toimittajilta. Erilaisilla ympäristönhallintajärjestelmillä, kuten ISO 14001:llä, toimittajat voivat todentaa ja dokumentoida ympäristöstandardien ohjeiden mukaista toimintaansa (Seuring & Müller 2008). ISO 14001 on ympäristönhallintajärjestelmä, sertifikaatti ja työkalu, jonka avulla organisaatio voi mitata ympäristöasioiden hallinnan tehokkuutta (National Research Council Staff Corporate Author 1999, 1).

2.2 Sosiaalinen vastuullisuus

Sosiaalinen vastuullisuus keskittyy niiden ihmisten hyvinvoinnin edistämiseen, joihin yrityksen toiminta vaikuttaa. Ensisijaisesti tämä tarkoittaa henkilöstön, mutta myös esimerkiksi alihankkijoiden sekä muiden yhteistyökumppaneiden ja heidän henkilöstönsä, hyvinvoinnin edistämistä. (Harmaala & Jallinoja 2012, 20) Näiden lisäksi sosiaalinen vastuullisuus kuvastaa yrityksen vastuuta osakkeenomistajia ja muita yrityksen sidosryhmiä, kuten paikallisia yhteisöjä ja asiakkaita kohtaan (Murphy & Poist 2002). Sosiaalisen vastuullisuuden edistämisen keinojen painopisteet voivat vaihdella alueellisesti. Länsimaissa sosiaalinen vastuu näkyy erityisesti työturvallisuuden parantamisena ja henkilöstön osaamisen kehittämisenä yli velvoitteiden. Vähiten kehittyneissä maissa lainsäädäntö ei vielä samalla tavalla velvoita yrityksiä sosiaalisesti vastuulliseen toimintaan, jolloin sen toteuttaminen on vapaaehtoista ja kiinni yrityksestä itsestään. Kehittyvissä maissa sosiaalisen vastuun painopisteet ovatkin usein esimerkiksi lapsi- ja orjatyövoiman ehkäisyssä, peruspalkkatason määrittelyssä sekä työolojen kehittämisessä. (Harmaala & Jallinoja 2012, 20)

Ympäristönäkökulman korostuessa tutkimuksissa, jää sosiaalisen vastuullisuuden näkökulma usein vähäisemmälle huomiolle. Myös toimitusketjun johtamisen ja hankinnan tutkimuksessa on puutteita sosiaalisen vastuullisuuden näkökulman ja kaikkien kolmen vastuullisuuden osa-alueen yhdistämisen huomioimisessa. (Seuring & Müller 2008) Vaikka tutkimus sosiaalisesti vastuullisesta logistiikasta on jäänyt jälkeen yrityksen muiden toiminnallisten alueiden tutkimuksesta, on logistiikalla ja hankinnoilla näkyvä rooli sosiaalisen

vastuullisuuden käytänteiden toimeenpanossa. Sosiaalisesti vastuulliset yritykset usein edistävät toimialan välistä yhteistoimintaa, hylkäävät sellaiset toimittajat, jotka eivät toimi sosiaalisesti vastuullisesti ja kiinnittävät enemmän huomiota esimerkiksi eettiseen toimintaan sekä vähemmistöjen ja naisten työllistämiseen. (Murphy & Poist 2002) Sosiaalisesti kestäville ja vastuullisilla hankinnoilla pystytään luomaan säästöjä huomioimalla hankintahinnan lisäksi myös yhteiskunnalliset hyödyt, jotka syntyvät hankinnan seurauksena. Tällaisia hyötyjä voi olla esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisy ja työkyvyn parantaminen. Kun yritykset ja julkisorganisaatiot suosivat sosiaalisesti vastuullisia hyödykkeitä hankinnoissaan, todennäköisyys niiden tarjonnan lisääntymiselle kasvaa kysynnän kasvamisen seurauksena. Julkisten hankintojen merkitys korostuu tässä, sillä esimerkillään julkiset hankkijat voivat vaikuttaa myös muiden toimijoiden kulutukseen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017)

Keskipisteyritykset vaativat enenevässä määrin, että toimittajat noudattavat ympäristöstandardien lisäksi myös sosiaalisia standardeja ja toimivat näiden standardien ohjeiden mukaisesti. Sosiaalista vastuullisuutta voidaan todentaa ympäristövastuullisuuden tavoin erilaisilla hallintajärjestelmillä, kuten esimerkiksi SA 8000:lla. (Seuring & Müller 2008) SA 8000 on standardi sekä sertifiointiohjelma, joka auttaa sosiaalisen vastuullisen toteuttamisessa ja hallinnassa. Sen avulla pyritään muun muassa lapsityövoiman ja syrjinnän kieltämiseen, palkkauksen vähimmäisvaatimusten toteuttamiseen, sekä turvallisen ja terveellisen työympäristön perusvaatimusten täyttämiseen. (DNV 2024)

2.3 Taloudellinen vastuullisuus

Tuottaakseen hyvinvointia yhteiskunnalle, yrityksen ja organisaation toiminnan on oltava kannattavaa. Taloudellisessa vastuullisuudessa yritys luo taloudellista hyvinvointia sitä ympäröivään yhteiskuntaan. (Harmaala & Jallinoja 2012, 18–19) Historiallisesti hankintapäätöksissä painotettiin taloudellista näkökulmaa ja sen pohjalta tehtiin valintoja. Kuitenkin enenevässä määrin esimerkiksi ympäristöpolitiikan merkityksen kasvaessa ja sosiaalisen huolen lisääntyessä, yritysten on täytynyt alkaa huomioida triple bottom linen mukaisesti vastuullisuuden muitakin osa-alueita. (Memari, Dargi, Akbari Jokar, Ahmad & Abdul Rahim 2019) Vastuullisuuteen taloudellisesta näkökulmasta sisältyy kannattavuuden lisäksi tehokkuudesta ja kilpailukyvyistä huolehtiminen. Taloudellinen vastuu onkin edellytys

ympäristölliselle ja sosiaaliselle vastuullisuudelle, sillä organisaatio pystyy huomioimaan nämä kaksi näkökulmaa ainoastaan taloudellisen suorituskyvyn ollessa hyvä. (Logistiikan maailma 2024a) Myös esimerkiksi harmaan talouden torjuminen osaamisen kehittämisellä hankintayksikössä, verovastuullisuuden edistäminen tarjoajien verotustietojen tarkistamisella sekä hankintojen kustannustehokkuuden parantaminen hyödyntämällä yhteishankintoja, ovat keinoja taloudellisen kestävyuden parantamiseksi hankintatoimen näkökulmasta erityisesti julkisissa hankinnoissa (Valtionvarainministeriö 2024).

Memari ym. (2019) mukaan toimittajavalinnassa voidaan huomioida taloudellisen vastuullisuuden näkökulma esimerkiksi hinnan, kustannusten ja läpimenoajan avulla. Toimittajan ja ostajan välisissä suhteissa asiakaspuolen kokemus luottamuksesta on positiivisessa yhteydessä pitkäaikaisiin toimittajasuhteisiin sekä erilaisiin vaikutustaktiikoihin (Dang, Pham & Wang 2021). Taloudellinen vastuu pohjautuu suurelta osin maittain vaihtelevaan lainsäädäntöön (Harmaala & Jallinoja 2012, 19), joten myös lainsäädännön noudattamisen merkitys korostuu taloudellisen vastuun toteutumisessa. Suomessa tilaajavastuulaki velvoittaa työn tilaajan selvittämään, että sopimuskumppani, esimerkiksi alihankkija, toteuttaa omat lainsäädännölliset velvoitteensa. Tilaajan on vaadittava sopimuskumppanilta erilaisia tositteita ja selvityksiä, kuten selvitykset verovelasta, kaupparekisteriote sekä selvitys työterveydenhuollon järjestämisestä, ja sopimuskumppanin on toimitettava vaadittavat selvitykset tilaajalle. (Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä 1233/2006)

3 Vastuulliset julkiset hankinnat

Julkisiin hankintoihin käytetään Suomessa vuosittain monia kymmeniä miljardeja euroja verovaroja ja niiden merkitys kokonaiskysynnästä on merkittävä (Merisalo ym. 2021; Uyerra & Flangen 2010). Siltikin tutkimus niiden vastuullisuudesta on suhteellisen vähäistä (Filho ym. 2019). Myös kestävän toimitusketjunhallinnan vaikutuksia julkisella sektorilla on tutkittu varsin vähäisesti (Harland, Telgen, Callender, Grimm & Patrucco 2019). Tästä huolimatta julkisten hankintojen käytäntöjä on pyritty aktiivisesti parantamaan, ja ne ovatkin yksi valtion keskeisimmistä taloudellisista tehtävistä (Thai 2001). Kestävän kehityksen kasvavan merkityksen myötä kestävät julkiset hankinnat ovat saaneet enemmän näkyvyyttä myös kansainvälisessä politiikassa (Brammer & Walker 2011). Julkiset hankinnat ovat siis keskeinen markkinavoima ja tärkeä suunnan näyttäjä, minkä takia vastuullisuuden huomioiminen niissä on erityisen tärkeää. Tämän osion tarkoituksena onkin perehtyä tarkemmin julkisiin hankintoihin ja niiden vastuullisuuteen. Lisäksi tarkastellaan äitiyspakkausta, sen historiaa sekä sen hankintoja erityisesti vastuullisuuden näkökulmasta.

3.1 Julkiset hankinnat

Julkisilla hankinnoilla tarkoitetaan hankintayksikön eli julkisen ostajan tekemiä hankintoja, jotka voivat kohdistua tavaroihin, palveluihin tai rakennusurakoihin (Korruptiotorjunta 2024). Uyerra ym. (2014) määrittelevät julkiset hankinnat (Public Procurement) julkisen sektorin ja valtion tavaroiden ja palveluiden hankinnaksi. Ne ovat väline, jonka avulla julkisen sektorin toimijat voivat tehokkaalla tavalla tuottaa niille kuuluvia palveluita ja hoitaa tehtäviään. (Uyerra, Edler, Garcia-Estevez, Georghiou & Yeow 2014) Julkiset hankinnat eroavat merkittävästi yksityisen puolen hankinnoista. Julkisen sektorin organisaatiot toteuttavat tulojen uudelleenjakoa ja tarjoavat julkisia palveluita kansalaisille, kun taas yksityiset yritykset puolestaan myyvät hyödykkeitä saadakseen tuloja (Nijaki & Worrel 2012). Julkisen ja yksityisen sektorin toiminnan tarkoituksessa itsessään on siis jo suuri ero. Julkisen puolen käytettävissä olevat varat myös muodostuvat lähinnä verovaroista ja apurahoista, kun taas yritysten varat koostuvat enimmäkseen osakkeenomistajien rahoituksesta (Wontner, Walker, Harris & Lynch 2020).

Myös lainsäädännön merkitys korostuu yksityisen ja julkisen sektorin toimintaa ja hankintoja erottavissa tekijöissä. Wontner ym. (2020) mukaan yksityisen sektorin toimijoilla on enemmän vapautta toteuttaa hankintojaan, sillä lait ja säädökset sitovat ja velvoittavat julkisen sektorin organisaatioita huomattavasti enemmän. Sopimusten tekeminen toimittajien ja muiden yhteistyökumppanien kanssa on usein pitkä prosessi julkisella sektorilla. Yksityisellä sektorilla voidaan tehdä sopimuksia vapaammin ja hankintasopimukset on mahdollista pitää luottamuksellisina. Tämä ei välttämättä ole julkisella sektorilla mahdollista, sillä sopimustiedoista vaaditaan enemmän avoimuutta. (Wontner ym. 2020)

Hankintalaki määrittelee Suomessa julkisten hankintojen menettelytavan. Sen tavoitteena on muun muassa julkisten varojen käytön tehostaminen, turvata tarjoajille tasavertaiset mahdollisuudet tarjoamiseen sekä edistää kestävien, innovatiivisten ja laadukkaiden hankintojen tekemistä (Hankintalaki 1397/2016 § 2). Sitä sovelletaan silloin, kun hankintayksikkö ostaa hyödykkeitä organisaation ulkopuolelta (Eskola, Kiviniemi, Krakau & Ruohoniemi 2017, 39). Hankintayksikön tulee hankintaa tehdessään noudattaa laissa määriteltyjä periaatteita, joita ovat suhteellisuus-, avoimuus-, syrjimättömyys- ja tasapuolisuusperiaate (Hankintalaki 1397/2016 § 3). Näiden lisäksi vastuullisuus ja arvon luominen veronmaksajien ja kansalaisten rahoille ohjaavat julkisia hankintoja (Walker, Brammer, Lindgreen, Maon & Swaen 2009).

Julkiset hankinnat eroavat yksityisen sektorin yritysten hankinnoista myös siinä mielessä, että verovarojen käyttöä ja niiden käytön tehokkuutta seurataan tarkemmin julkisessa keskustelussa. Julkisissa hankinnoissa myös korostuu hankintaprosessin vastuullisuuden ja läpinäkyvyyden tärkeys. Molempien sektorien hankinnoissa kustannuksien minimoiminen on usein tärkeässä roolissa, mutta julkisen puolen hankinnoissa täytyy lisäksi pyrkiä saavuttamaan esimerkiksi sosiaalisia ja ympäristöllisiä etuja yhteiskunnallisten veloitteiden täyttämiseksi. Yksityisen sektorin toimijoille vastuullisuus hankinnoissa on enemmänkin mahdollisuus, mutta siihen ei samalla tavalla veloiteta. (Walker ym. 2009) Julkiset hankinnat voidaan myös nähdä tärkeänä politiikan keinona, ja niiden kautta on mahdollisuus edistää vastuullisuutta.

Keskeinen käsite julkisten hankintojen vastuullisuudesta puhuttaessa on vihreä julkinen hankinta (Green Public Procurement, GPP). Cheng ym. (2018) esittävät, että vihreät julkiset hankinnat ovat kysyntään vaikuttava ympäristöpolitiikan työkalu, joka voi olla tärkeä ajuri kohti ympäristön kannalta kestävämpiä hankintoja. Sitä hyödynnetään koko ajan enemmän, ja sillä nähdään olevan keskeinen rooli kestävämmien tuotanto- ja kulutusmallien muuttamisessa kohti kestävämpiä toimintatapoja. (Cheng ym. 2018) Vihreä julkinen hankinta voi esimerkiksi auttaa vähentämään ympäristövaikutuksia ja hiilidioksidipäästöjä ostettavien tuotteiden ja palveluiden kautta, toimia esimerkkinä sekä edistää ympäristöystävällisten hyödykkeiden markkinoita. Ympäristönäkökulmien lisääminen toimittajien valintakriteereihin voi kuitenkin myös monimutkaistaa hankintaprosessia. (Igarashi, de Boer & Michelsen 2015)

3.2 Vastuullisuuden huomioimisen keinoja julkisissa hankinnoissa

Vastuullisuusnäkökulmat voidaan huomioida julkisissa hankinnoissa usealla erilaisella tavalla. Hankintalain 98 §:n mukaan hankintayksikkö voi asettaa erityisehtoja hankintasopimuksen toteuttamista varten. Ehdot voivat liittyä ympäristö-, työllisyys- tai innovaationäkökohtiin, tai ne voivat olla sosiaaliin tai taloudellisiin näkökohtiin liittyviä. Tällaisista erityisehdoista täytyy kuitenkin ilmoittaa tarjouspyynnössä, hankintailmoituksessa tai neuvottelukutsussa. Vastuullisuusasioita ei kuitenkaan velvoiteta huomioimaan julkisissa hankinnoissa, vaan ne kuuluvat ainoastaan harkinnanvaraisiin poissulkemisperusteisiin. (Hankintalaki 1397/2016 § 98 § 81) Kansallinen hankintastrategia ja hankintalaki kuitenkin korostavat vastuullisuuden eri osa-alueiden huomioimista ja niitä koskevien tavoitteiden edistämistä (Valtionvarainministeriö 2023). Toimittajille ja hankinnan kohteelle voidaan myös asettaa erilaisia soveltuvuus- ja vähimmäisvaatimuksia, jotka voivat liittyä vastuullisuuteen. Toimittajia koskevat vaatimukset ovat soveltuvuusvaatimuksia ja hankinnan kohteeseen liittyvät vaatimukset ovat vähimmäisvaatimuksia. Lisäksi tarjousten vertailuperusteissa on mahdollisuus edistää vastuullisuutta esimerkiksi pisteytyksen avulla. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017)

Tarjouspyynnöllä ja sen laatimisella on keskeinen merkitys vastuullisuuden eri osa-alueiden toteutumisessa. Tarjouspyyntö tulee laatia kirjallisesti niin, että sen pohjalta on mahdollista

tehdä tarjouksia, jotka ovat keskenään vertailukelpoisia. Siinä voidaan esittää erilaisia sosiaalisia, ekologisia ja taloudellisia tavoitteita, joita hankinnan avulla pyritään saavuttamaan. Kestävyyden ja vastuullisuuden lisäksi julkisilla hankinnoilla on yleensä muitakin tavoitteita, kuten kustannustehokkuus, innovatiivisuus, toteutuksen laadukkuus ja lyhyt toimitusaika. (Valtionvarainministeriö 2023) Lozano ym. mukaan kestävien julkisten hankintojen edistämiseksi vastuullisuus täytyy sisällyttää hankintaerittelyyn, joka voidaan määritellä hankinnan kohteen yksityiskohtaiseksi kuvaamiseksi (Lozano ym. 2024; Crown Commercial Service 2021).

Erilaisten tavoitteiden asettaminen ja niihin pyrkiminen voi myös olla keino edistää vastuullisuutta julkisissa hankinnoissa. Ympäristövastuun näkökulmasta tällaisia tavoitteita voi olla esimerkiksi kasvihuonekaasujen, jätteiden ja haitallisten aineiden määrän vähentäminen, luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen sekä kestävien elämäntapojen ja materiaalitehokkuuden edistäminen. Tavoitteita sosiaalisen vastuun parantamiseksi voi olla muun muassa työhyvinvoinnin edistäminen esimerkiksi ILO:n yleissopimuksen noudattamisen kautta, tasa-arvon ja monimuotoisuuden edistäminen sekä pienten ja keskisuurten yritysten osallistumisen mahdollistaminen hankinnoissa. Taloudellisen vastuun tavoitteita puolestaan voi olla julkisen sektorin palveluiden säilyttäminen ja niiden kustannuspohjan varmentaminen, talousrikollisuuden ehkäisy sekä verovastuullisuuden edistäminen. (Kuuttiniemi & Lehtimäki 2017) Timmermans ja Zabala-Iturriagoitia (2013) mukaan julkisten hankintayksiköiden on jaettava hankinnat pieniin helposti hallittavissa oleviin yksiköihin, jotta pieniä- ja keskisuuria yrityksiä saadaan kannustettua mukaan osallistumaan tarjouskilpailuun. Käytännössä tämä tarkoittaa suurempien julkisten hankintojen purkamista osiin, jolloin samalla edistetään yrittäjyyttä. (Timmermans ja Zabala-Iturriagoitia 2013) Yrittäjyyden ja pk-yritysten tukeminen ja edistäminen julkisten hankintojen kautta voidaankin katsoa olevan taloudellista vastuullisuutta edistävä asia.

3.3 Äitiyspakkaus ja sen vastuullisuus

Suomessa on mahdollisuus hakea äitiysavustusta, kun raskaus on kestänyt noin 5 kuukautta ja on saanut asiasta todistuksen joko lääkäriltä tai neuvolasta. Äitiysavustuksen tehtävä on tukea lapsen huolenpitoa ja hoivaa, ja sen voi ottaa vastaan äitiyspakkauksena tai

rahasummana, joka on suuruudeltaan 170 euroa (alv 0 %). (Kela 2024a) Äitiyspakkauksen sisältö vaihtuu vuosittain, mutta se voi sisältää erilaisia tarvikkeita, kuten vauvanvaatteita, leluja, kirjan, kuumemittarin, erilaisia hygieniatuotteita, kuten hammasharjan ja terveysteitä, sekä ehkäisyvalmisteita. Vauvanvaatteita pakkauksessa on yleensä monenlaisia, kuten potkupukuja, housuja, paitoja, sukkia ja päähineitä. (Koivu ym. 2020, 28, 48) Oikeuden avustukseen ja sen suoritustavan määrittää äitiysavustuslaki. Lain mukaan äitiysavustus on lapsikohtainen, eli se suoritetaan kullekin lapselle erikseen. Lapsen lisäksi avustuksella pyritään myös edistämään raskaana olevan henkilön terveyttä ja hyvinvointia. Vaikka oikeus äitiysavustukseen on lähtökohtaisesti raskaana olevalla, voi myös lapseksiottaja ja ottovanhempi saada avustuksen. (Äitiysavustuslaki 1993/447) Myös äitiyspakkauksen hankinnoissa noudatetaan hankintalakia (1397/2016), ja äitiyspakkauksen tuotteiden täytyy täyttää sekä EU:n, että Suomen lainsäädännön asettamat vaatimukset.

3.3.1 Äitiyspakkauksen historia

Äitiyspakkaus on suomalainen sosiaalinen innovaatio, jonka tarjoaminen aloitettiin vuonna 1938 (Koivu ym. 2020). Alun perin äitiysavustusta tarjottiin vain vähävaraisille (Kela 2021a). Vasta vuonna 1949 avustus tuli kaikkien Suomessa asuvien äitien saataville tulotavasta riippumatta, kun äitiyspakkausohjelmaa alettiin toteuttaa laajemmalla tasolla ehdollisena apurahana. Ehtona äitiyspakkauksen saamiselle pidettiin sitä, että äiti osallistuu synnytystä edeltävään hoitoon (Antenatal care, ANC). (Lassén-Seger & Österlund 2023; Koivu ym. 2020). Ehdon avulla saatiin kannustettua äitejä terveydenhuollon piiriin. Taustalla äitiysavustuksen aloittamiselle oli korkea lapsikuolleisuus ja laskeva syntyvyys. (Kela 2021a)

Alkema ym. arvioivat, että vuosittain yli 300 000 äitiä kuolee synnytykseen tai raskauden jälkeisiin komplikaatioihin maailmanlaajuisesti (Alkema, Chou, Hogan, Zhang, Moller, Gemmill, Fat, Boerma, Temmerman, Mathers & Say 2016). Myös lapsikuolleisuus on yhä yksi maailman suurimpia ongelmia, ja vuosittain noin 6 miljoonaa alle 15-vuotiasta lasta kuolee (Dattani, Spooner, Ritchie & Roser 2023). Tästä huolimatta sekä lapsi- että äitikuolleisuus ovat laskussa maailmanlaajuisesti muun muassa paranevan hygienian ja rokotteiden ansiosta (Yle 2019). Suomessa lapsi- ja äitikuolleisuusluvut ovat maailman matalimpien joukossa, ja äitiyspakkauksen voidaan nähdä olevan yksi merkittävimmistä tekijöistä tämän

taustalla (Koivu ym. 2020). Äitiyspakkaus ja -avustus ovat siis tärkeä väline ihmisten hyvinvoinnin edistämisessä, mikä tekee siitä myös tästä näkökulmasta erityisesti sosiaalista vastuullisuutta edistävän innovaation.

Alun perin äitiysavustuksen myöntämisestä ja kustannuksista vastasi kuntien hoitolautakunnat, minkä jälkeen sen toimittamisesta on huolehtinut myös valtion hankintakeskus sekä Sosiaalhallitus. Vuodesta 1994 alkaen Kansaneläkelaitos eli Kela on vastannut siitä. Ensisyntyjistä lähes kaikki valitsevat äitiysavustuksen äitiyspakkauksena rahasumman sijasta, ja kaikista äideistä tämän tekee kaksi kolmasosaa. Vuosittain avustuksia jaetaan Suomessa noin 50 000 kappaletta, joista arviolta 30 000 jaetaan äitiyspakkauksen muodossa. (Kela 2021a) Valtaosa äitiysavustuksen saajista siis kokee äitiyspakkauksen ja sen tuotteet hyödyllisempänä kuin saatavan rahasumman, erityisesti ensimmäisen lapsen kohdalla. Äitiysavustuksen vastaanottaminen rahasummana voidaan kuitenkin nähdä myös vastuullisena tekona esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa äitiyspakkaus on saatu jo aiemmin ja sen tuotteet ovat edelleen tallessa seuraavalle lapselle (Kela 2024a).

3.3.2 Äitiyspakkauksen hankinnat

Sisällöltään äitiyspakkaus vaihtuu joka vuosi ja sen tuotteet kilpailutetaan vuosittain. Äitiyspakkauksen jakaminen aloitetaan, kun edellisen vuoden pakkaus on jaettu loppuun (Kela 2024d). Tarjouskilpailu etenee hankintalain mukaisesti ja kilpailutus toteutetaan avoimella hankintamenettelyllä, mikä tarkoittaa sitä, että kaikki yritykset saavat osallistua siihen. (Kela 2023b) Avoimessa hankintamenettelyssä hankinnasta ilmoitetaan julkisesti ja kaikki halukkaat toimijat voivat tehdä tarjouksen ja pyytää tarjouspyyntöasiakirjat itselleen. Siinä tarjoajien kelpoisuus tarkistetaan vasta sitten, kun tarjoukset on annettu ja hyväksytyjen tarjousten perusteella tehdään hankintapäätös. (Logistiikan maailma 2024b) Tarjouspyynnössä kerrotaan esimerkiksi se, millaisia tuotteita ollaan hankkimassa, millaisia vertailu- ja valintaperusteita niillä on, ja mitkä ovat soveltuvuusvaatimukset tarjoajille. Tuotteet voidaan valita kokonaistaloudellisen edullisuuden tai halvimman hinnan perusteella. (Kela 2023b) Kokonaistaloudellisesti edullisin tarjous voi olla kokonaiskustannuksiltaan edullisin, hinnaltaan halvin tai paras hinta-laatusuhteeltaan (Höngäs & Kortelainen 2019). Viimevuosien aikana Kela on pyrkinyt painottamaan laatua äitiyspakkauksen hankinnoissa enemmän kuin

aikaisemmin. Vuoden 2022 äitiyspakkauksesta lähtien laatua on painotettu 80 % ja hintaa 20 %. (Kela 2023b)

McMannersin (2014, 1–2) mukaan rajallisten resurssien ja etenevän ilmastonmuutoksen vuoksi on tärkeää, että yritysstrategiassa huomioidaan vastuullisuus, ja yritysvastuu voidaan nähdä menestyksen mahdollistajana pitkällä aikavälillä. Kela linjasi vuonna 2020 strategiset hankintalinjaukset, joihin kaikki organisaation hankinnat pohjautuvat, äitiyspakkauksen hankinnat mukaan lukien. Missiona Kelan hankinnoissa on vastuullisesti, asiakaslähtöisesti ja vuorovaikutteisesti toimiminen tavoitteiden saavuttamiseksi. Visio hankinnoissa on kuulua ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti vaikuttavien ja kestävien hankintojen edelläkävijöihin. Hankintalinjauksia on yhteensä seitsemän, ja niihin kuuluu muun muassa hankintojen johtaminen ja kehittäminen tiedolla, vastuullisuuden toteuttaminen hankintojen avulla ja sopimushallinnan kehittäminen. Linjauksista on johdettu 20 kehittämistoimenpidettä ja 22 erilaista mittaria. (Kela 2020) Vastuullisuus on siis integroitu keskeiseksi osaksi Kelan hankintalinjauksia ja strategiaa, mikä on tärkeää vastuullisuuden toteutumisen kannalta.

Äitiyspakkauksen ja sen hankintojen vastuullisuus on erityisesti lähivuosina edistynyt suuria harppauksia. Vuonna 2019 Finnwatch julkaisi raportin, jossa käsiteltiin ensimmäistä kertaa kattavasti äitiyspakkauksen tuotteiden alkuperää ja työoloja tuotteiden valmistuksen taustalla. Raportti toteutettiin auditointiraporttien sekä kyselytutkimuksen analysoinnin avulla. Silloin valtaosa toimittajien tuotteista valmistettiin ihmisoikeuksien näkökulmasta riskimäiksi luokitelluissa maissa. Raportissa saatiin selville, että jopa 12 äitiyspakkauksen tuotteen taustalta löydettiin vakavia puutteita, jotka liittyivät erityisesti työelämän oikeuksien toteutumiseen. Näitä puutteita oli esimerkiksi työturvallisuudessa, ylittöiden tekemisessä sekä palkanmaksussa. Vastuullisuusongelmien taustalla korostui erityisesti kilpailuskriteerien ongelmallisuus, kuten hinnan, toiminnallisuuden ja esteettisyyden painottaminen vastuullisuusasioiden ohitse. (Finnwatch 2019)

Raportin seurauksena Kela ryhtyi toimenpiteisiin ongelmien korjaamiseksi. Esimerkiksi vuoden 2021 äitiyspakkauksen hankintojen kilpailutuksessa hyödynnettiin ensimmäistä

kertaa vastuullisuutta edistäviä sopimusehtoja, kuten auditointioikeus sekä Kansainvälisen työjärjestön perussopimusten noudattamisen edellyttäminen toimittajilta. Sopimuskauden aikaista valvontaa ja vastuullisuusvaatimusten todentamista lähdettiin myös aktiivisesti edistämään. Lisäksi alettiin valmistelemaan eettistä ohjeistusta (Code of Conduct) toimittajille. (Finnwatch 2020) Kelan toimittajien eettisessä ohjeistuksessa määritellään vähimmäisperiaatteet, joita kaikkien toimittajien on noudatettava tehdessään Kelan kanssa yhteistyötä. Vähimmäisperiaatteet ovat yhtenäisiä kansainvälisen työjärjestön ILO:n periaatteiden, Global Compactin sekä Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ihmis- ja liike-elämän oikeuksien kanssa. Ohjeistuksessa huomioidaan muun muassa ihmisoikeudet, työoikeudet, terveys, turvallisuus, ympäristövastuullisuus sekä toiminnan eettisyys. (Kela 2024b)

4 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa käydään tarkemmin läpi tutkimuksen empiirinen osuus, eli kerätty tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmä. Luvussa käsitellään aineiston analyysimenetelmä sekä se, miten aineisto on kerätty.

4.1 Tutkimusaineisto

Haastattelu on yksi laadullisen tutkimuksen yleisimmin käytetyistä aineistonkeruumenetelmistä. Myös erilaisista dokumenteista hankittu tieto ja näiden menetelmien yhdistäminen on mahdollinen tapa kerätä aineisto tutkimukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 83) Aineistona tässä tutkimuksessa käytettiin Kelan hankinta-asiantuntijan teemahaastattelua sekä äitiyspakkauksen hankintojen tarjouspyyntöasiakirjoja vuosilta 2023–2025.

Haastattelun aikana on mahdollista esimerkiksi toistaa kysymys, pyytää selvennyksiä ja ehkäistä väärinkäsityksiä, minkä ansiosta se on aineistonkeruumenetelmänä joustava. Haastattelun joustavuutta lisää myös haastattelijan mahdollisuus asettaa kysymykset parhaaseen katsomaansa järjestykseen niin, että keskustelu etenee loogisesti. Haastattelun tarkoituksena on saada tutkittavasta asiasta mahdollisimman paljon tietoa, minkä takia on usein suositeltavaa lähettää kysymykset haastateltavalle etukäteen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85) Näin toimittiin myös tässä tutkielmassa, sillä haastattelukysymykset lähetettiin haastateltavalle Kelan hankinta-asiantuntijalle sähköpostitse noin viikko ennen itse haastattelua. Haastattelu toteutettiin helmikuussa 2024 Teams-sovelluksen välityksellä, josta tehtiin tallenne, minkä pohjalta haastattelu jälkikäteen litteroitiin. Litteroitu haastattelu löytyy kokonaisuudessaan Liitteestä 1.

Taulukko 1. Aineistona käytetyt äitiyspakkauksen tarjouspyynnöt

Minkä vuoden äitiyspakkaus on kyseessä	Kilpailutusvuosi	Hankinnan ennakoitu kokonaisarvo € (alviton)
2023	2021	7 038 000,00
2024	2022	7 038 000,00
2025	2023	6 647 000,00

Haastattelun lisäksi aineistona käytettiin äitiyspakkauksen tarjouspyyntödokumentteja viimeiseltä kolmelta vuodelta, eli vuosien 2023, 2024 ja 2025 äitiyspakkausten tarjouspyyntöjä. Tarjouspyynnöt on esitetty ennakoitune kokonaisarvioineen Taulukossa 1. Äitiyspakkauksen kilpailutus järjestetään aina noin vuosi ennen itse pakkauksen jakelun aloittamista, eli esimerkiksi vuoden 2025 äitiyspakkauksen kilpailutus toteutettiin vuoden 2023 syksyllä (Kela 2023b). Koska tämän tutkimuksen tarkoituksena on muun muassa selvittää äitiyspakkauksen hankintojen vastuullisuuden tämänhetkinen tilanne, päädyttiin aineistoksi valitsemaan tuoreimmat mahdolliset tarjouspyynnöt juuri kyseiseltä ajanjaksolta. Tarkasteluun otettiin useamman vuoden tarjouspyynnöt, jotta olisi mahdollista vertailla niitä keskenään ja löytää mahdollisia eroavaisuuksia niiden välillä. Vaikka kaikkia kolmea tarjouspyyntöä tutkitaan ja analysoidaan, keskitytään analyysissä kuitenkin lähtökohtaisesti kaikista tuoreimpaan, eli vuoden 2025 tarjouspyyntöön. Tarjouspyyntödokumentit pyydettiin sähköpostitse Kelan hankintapalveluryhmältä.

4.2 Tutkimusmenetelmä

Tämä kandidaatintutkielma toteutettiin laadullisena tapaustutkimuksena. Metsämuuronen (2008, 14) esittää, että laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus soveltuu hyvin käytettäväksi sellaisiin tilanteisiin, joissa tarkastellaan tapahtumien yksityiskohtaisia rakenteita ja luonnollisia tilanteita. Laadullinen tutkimus tähtää kohteen tutkimiseen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161). Tapaustutkimuksessa (case study) tutkitaan yksityiskohtaista informaatiota pienestä tapausten joukosta taikka yksittäisestä tapauksesta. Tapausta tutkitaan tyypillisesti sen luonnollisessa tilanteessa. (Hirsjärvi ym. 2018, 134–135) Tapaustutkimukselle tyypillisesti tässäkin kandidaatintutkielmassa tutkitaan yksittäistä otosta, eli Kelan äitiyspakkauksen hankintojen vastuullisuutta. Näistä syistä laadullinen tapaustutkimus valikoitui tämän kandidaatintutkielman tutkimusmenetelmäksi.

Haastattelun tuloksia ja tarjouspyyntöjä analysoitiin sisällönanalyysin menetelmin. Sisällönanalyysillä voidaan analysoida objektiivisesti aineistoa, joka voi olla esimerkiksi haastattelu, keskustelu tai lähes mikä tahansa muu kirjallisessa muodossa oleva materiaali (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117). Haastattelun sisällön analyysissä keskityttiin sen asiasisältöön, jolloin eleet, puhetapa ja haastattelun kannalta epäolennaiset asiat jätettiin huomiotta. Haastattelua litteroitaessa tekstistä jätettiin pois täytesanoja tekstin ymmärrettävyyden parantamiseksi, ja haastattelun vastausten keskeinen sisältö tiivistettiin lyhyesti litterointi dokumenttiin eli Liitteeseen 1. Tarjouspyyntöjä analysoitiin käymällä ne ensiksi yksitellen läpi, minkä jälkeen tutkielman kannalta keskeisimmistä asioista, kuten tuotteiden valintaperusteista, vastuullisuuden huomioimisen keinoista sekä haasteista koottiin ja tiivistettiin taulukoita sekä kuvia havainnollistamaan niiden asiasisältöä. Analyysin jälkeen vastattiin asetettuihin tutkimuskysymyksiin aineiston pohjalta.

Tuomi ja Sarajärvi (2018, 112) jakavat laadullisen tutkimuksen kolmeen eri analyysimuotoon, joita ovat teorialähtöinen, teoriaohjaava sekä analyysilähtöinen analyysi. Aineistolähtöinen analyysi tähtää siihen, että tutkimusaineistosta muodostetaan teoreettinen kokonaisuus. Siinä aiemmat teorit, havainnot ja tiedot eivät vaikuta lopputulokseen eikä analyysiin. Koska havaintojen teoriapitoisuutta pidetään yleisesti hyväksyttynä periaatteena, on aineistolähtöinen analyysi usein haastavasti toteutettavissa. Tämä ongelma voidaan yrittää ratkoa teoriaohjaavan analyysin avulla, jossa analyysi ei pohjaudu teoriaan, mutta teoria voi auttaa ja ohjata sitä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108–109) Tämän tutkielman sisällönanalyysissä mukaillaan teoriaohjaavaa analyysiä. Tutkimuksen teoriaosiossa esiteltiin John Elkingtonin kehittämä triple bottom line, jossa vastuullisuus jaetaan kolmeen osa-alueeseen (sosiaalinen, taloudellinen ja ympäristövastuullisuus). Aineiston analyysissä hyödynnetään tätä vastuullisuuden kolmijaon mallia esimerkiksi tunnistamalla äitiyspakkauksen hankintojen vastuullisuuden toteuttamisen keinoja kuhunkin vastuullisuuden osa-alueeseen liittyen taulukoimalla keskeisimmät keinot.

5 Kelan äitiyspakkauksen hankintojen vastuullisuus

Tämä luku muodostaa tutkimuksen empiirisen osion, jonka tarkoituksena on syventyä tutkimuksen aineistoon, eli haastatteluun ja tarjouspyyntödokumentteihin, sekä tutkimustuloksiin. Lisäksi tarvittaessa hyödynnetään muita lähteitä, kuten Kelan nettisivuja, analyysin tukena. Aineiston perusteella vastataan asetettuihin alatutkimuskysymyksiin sekä päätutkimuskysymykseen. Aineistona käytetty haastattelu toteutettiin Kelan hankinta-asiantuntija Sanna Lempiäisen kanssa, joka työskentelee organisaation hankintapalveluryhmässä. Lempiäinen on ollut mukana useamman äitiyspakkauksen hankinnassa ja hänen tehtäviinsä kuuluu muun muassa äitiyspakkauksen kilpailutusprosessin eteenpäin vieminen suunnitteluvaiheesta hankintapäätökseen asti. Äitiysavustusetuudesta ja näin ollen myös äitiyspakkauksen varsinaisesta hankinnasta vastaa Kelassa Etuuksien ja Palveluiden suunnitteluyksikön perheetuusr ryhmä. (Liite 1)

Kelassa hankintapalveluryhmä on yksikkö, joka hoitaa organisaation kilpailutuksia keskitetysti. Hankintapalveluryhmän vastuulle kuuluu lähes kaikki Kelan hankinnat, IT-hankintoja lukuun ottamatta. (Kela 2021b) Lempiäisen mukaan kaikki Kelan hankinnat pohjautuvat vuonna 2020 laadittuihin strategisiin hankintalinjauksiin. Äitiyspakkaukselle ei ole tehty erillistä hankintastrategiaa, vaan sen hankinnoissa noudatetaan samoja hankintalinjauksia, kuin muissakin hankinnoissa. Vastuullisuus ja sen kolme osa-alueetta (ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen) ovat läpileikkaava teema kaikissa organisaation hankinnoissa, ja Kelan visio onkin olla edelläkävijä vastuullisissa hankinnoissa. Äitiyspakkauksen hankinnoissa ei ainakaan tietoisesti painoteta mitään vastuullisuuden osa-alueetta enemmän kuin toista, vaan kaikki osa-alueet pyritään huomioimaan yhtäläisesti. (Liite 1)

”Kaikki vastuullisuuden osa-alueet, kaikki kolme, pyritään mahdollisimman hyvin huomioimaan ilman erityistä painotusta niiden välillä.” Sanna Lempiäinen, Hankinta-asiantuntija, Kela (Liite 1)

5.1 Äitiyspakkauksen tuotteiden valinta

Äitiyspakkauksen hankintaprosessi alkaa sähköisen hankintailmoituksen julkaisulla hankintailmoitukset- palvelussa eli HILMA- palvelussa. Samalla julkaistaan tarjouspyyntöasiakirjat, ja avoimelle hankintamenettelylle tyypillisesti kaikilla halukkailla toimijoilla on mahdollisuus osallistua äitiyspakkauksen tarjouskilpailuun. (Kela 2023b) Kun tarjoukset on otettu vastaan, tarjoajien soveltuvuus ja poissulkemisperusteet käydään läpi. Äitiyspakkauksen toimittajille on asetettu soveltuvuusvaatimuksiksi esimerkiksi tietty minimiliikevaihto, referenssit sekä riittävä luottoluokitus. Lisäksi harmaan talouden torjuntaan, lainsäädäntöön ja tarpeellisiin rekisteröitymisiin liittyvien asioiden on oltava kunnossa. (Liite 1) Tarjoajien soveltuvuusvaatimukset käydään läpi ESPD-lomakkeella, jonka täyttäminen on edellytys tarjouksen jättämiselle. Lomake löytyy tarjouspyyntödokumenteista. ESPD-lomake (European Single Procurement Document) on vakiomuotoinen eurooppalainen hankinta-asiakirja, joka on osoitus soveltuvuusvaatimusten täyttämisestä (Hankinnat 2024). Tarjouspyyntöjen mukaan soveltuvuuteen ja poissulkemiseen liittyvät asiat todennetaan erilaisten suomalaisen viranomaisrekisterien avulla, joita on muun muassa patenti- ja rekisterihallituksen kauppa- ja yrityskiinnitysrekisteri, verohallinnon työnantaja- ja ennakkoperintärekisteri sekä ulosottolaitoksen ulosottorekisteri. (Liite 1)

Vaatimukset asetetaan ennakkoon niin, että ne ovat tarjoajien tiedossa, jotta he voivat varautua niihin. Mikäli soveltuvuusvaatimukset eivät täyty, ja poissulkemiselle on perusteet, tarjoajan tuotteet eivät pääse prosessissa eteenpäin. Vähimmäisvaatimukset täyttävät tuotteet pääsevät etenemään laatuvertailuun, jossa tuotteiden eri osa-alueita arvioidaan. Laatuvertailussa tuotteen on saatava vähintään kolme (3) pistettä, jotta se pääsee etenemään hinta-laatuvertailuun. Mikäli tuote saa vertailussa alle kolme pistettä, se ei ole tarpeeksi laadukas ja pitkäikäinen äitiyspakkaukseen. (Liite 1) Kunkin tarjouspyynnön liitteissä käydään tarkemmin läpi eri tuoteryhmien valinta- ja vertailuperusteet. Vuoden 2025 äitiyspakkauksen valintaperusteet tuoteryhmittäin on koottu Taulukkoon 2. Vuosien 2023 ja 2024 äitiyspakkauksen valintaperusteet on koottu Liitteisiin 2 ja 3. Kaikkien kolmen vuoden valinta- ja vertailuperusteet ovat pääpiirteittäin melko samanlaiset, ja ne eroavat toisistaan lähinnä tuotteiden vähenemisen myötä. Esimerkiksi vuoden 2023 äitiyspakkauksessa oli kuumemittari, ensilelu ja tuttipullo, joita ei enää vuosien 2024 ja 2025 pakkauksissa ollut.

Taulukko 2. Vuoden 2025 äitiyspakkauksen valintaperusteet

Vuoden 2025 äitiyspakkauksen valintaperusteet		
Tuoteryhmä	Valintaperuste	Tuoteryhmiin kuuluvat tuotteet
1-4	Kokonaistaloudellinen edullisuus	Ulkovaatteet Villavaatteet Sisävaatteet Vuodevaatteet
5	Kokonaistaloudellinen edullisuus	Lastenkirja/ensikirja
6	Kokonaistaloudellinen edullisuus	Hammasharja Kynsisakset Kylpylämpömittari Nännivoide Kestoliivinsuojat Hiusharja Liukuvoide
7	Halvin hinta	Patja Terveysseiteet Kondomit Vuodelaatikko Kuljetuslaatikko
8	Kokonaistaloudellinen edullisuus	Ruokakaukalo

Valintaperusteena tuotteella voi olla joko halvin hinta tai kokonaistaloudellinen edullisuus. Kuten Taulukosta 2 näkyy, ainoastaan tuoteryhmässä 7 valintaperusteena on halvin hinta. Myös vuosien 2023 ja 2024 äitiyspakkauksien valintaperusteissa vain yhden tuoteryhmän valinnassa painotetaan hintaa 100 %. Näitä halvimman hinnan tuotepositioita on vuoden 2025 äitiyspakkauksessa kuljetuslaatikko, vuodelaatikko ja kansi, patja, terveysseiteet sekä kondomit. Kokonaistaloudellisen edullisuuden ollessa valintaperusteena tuotteen hintaa painotetaan 20 % ja laatua 80 %. Laatuarvioinnissa tarkastelun kohteena voi olla tuotteen toiminnallisuus, esteettisyys, toteutuksen ja materiaalin laatu, luomupuuvillan käyttö, muunneltavuus sekä innovatiivisuus. (Liite 1) Tarjouspyyntöjen valinta- ja vertailuperusteissa tarkastelun kohteena on esimerkiksi esteettisyydessä tuotteen kuvioinnin sekä värityksen sukupuolineutraalius ja sopivuus vauvalle, materiaalien laadussa pesunkestävyys, ja toiminnallisuudessa esimerkiksi lastenkirjan ja pehmolelun vuorovaikutteisuus sekä innovatiivisuus. Nämä osa-alueet pisteytetään, ja korkeimmat yhteispisteet saanut tuote valitaan äitiyspakkaukseen. Tilanteessa, jossa useampi tuote on saanut saman pistemäärän, valitaan tuote tarjouspyyntödokumenttien mukaan arpomalla tai Kelan asiantuntijaryhmän äänestyksellä riippuen siitä, mikä tuoteryhmä on kyseessä. Laadun painottaminen hinnan ohitse edistää vastuullisuutta, sillä laadukkaat tuotteet ovat kestävämpiä, eli niillä on lähtökohtaisesti pidempi käyttöikä. Pitkään kestävät tuotteet puolestaan vähentävät tarvetta ostaa uusia tuotteita, mikä

voidaan nähdä ympäristövastuullisuutta edistävänä asiana. Lempiäinen tarkentaakin haastattelussa, että niissäkin tuotteissa, joissa valinta perustuu täysin halvimpaan hintaan, tuotteen on kuitenkin täytettävä laadulliset vähimmäisvaatimukset.

5.2 Vastuullisuuden huomioimisen keinoja

Lempiäisen mukaan vastuullisuus voidaan huomioida äitiyspakkauksen hankinnan jokaisessa vaiheessa. Aiemmin teoriaosiossa esiteltiin Kelan strategiaan hankintalinjauksiin, joita noudatetaan äitiyspakkauksenkin hankinnoissa, on integroitu vastuullisuuden kaikki osa-alueet. Vastuullisuuden osa-alueiden huomioiminen jo organisaation strategiaa laadittaessa voidaan nähdä keskeisenä keinona vastuullisuuden toteuttamisessa. Myös tarjouspyynnön merkitys korostuu vastuullisuuden huomioimisen keinoissa, sillä tarjouspyyntöasiakirjojen sisältö määrittelee raamit koko hankinnalle. Tarjouspyynnöissä esimerkiksi kohteen ja sen vaatimusten määrittelyssä, tarjoajien soveltuvuusvaatimuksissa, vähimmäisvaatimuksissa, vertailukriteereissä ja sopimusehdoissa voidaan huomioida vastuullisuuden ulottuvuudet. (Liite 1)

Taulukko 3. Vastuullisuuden huomioimisen keinoja äitiyspakkauksen hankinnoissa

Vastuullisuuden huomioimisen keinoja äitiyspakkauksen hankinnoissa	
Paikka	Esimerkki
Hankintastrategia	Visiona on olla edelläkävijä vastuullisissa hankinnoissa 4. hankintalinjaus "vastuullisuuden toteuttaminen hankintojen avulla"
Tarjouspyyntö	
ESPD-lomake	Tarjoajaa koskevat soveltuvuusvaatimukset sekä pakolliset ja harkinnanvaraiset poissulkemisperusteet Työterveydenhuollon järjestäminen, verojen ja sosiaaliturvamaksujen maksaminen yms.
Tuotteita koskevat vaatimukset	Kohteen määrittely ja tuotekohtaiset vähimmäisvaatimukset kuten kierrätysmateriaalin käyttö, bodyn jatkopala, käännettävät lahkeen- ja hihansuut ja puupohjaisissa tuotteissa FSC (tai muun vastaavan) sertifikaatin vaatimusten täyttyminen Laatuarvioinnista kaikkien tuotteiden on saatava vähintään kolme (3) pistettä, jotta tuote pääsee prosessissa eteenpäin hinta-laatuvertailuun
Valinta- ja vertailuperusteet	Hinta-laatusuhde valtaosassa tuotteita (laatu 80 % / hinta 20 %) ja lisäpisteiden saaminen esimerkiksi luomupuuvillan käytöstä sekä tuotteen muunneltavuudesta ja innovatiivisuudesta
Sopimusehdot	Auditointioikeuden varaaminen, toimittajien sitoutuminen Kelan eettiseen ohjeistoon, ILO:n perussopimuksen noudattaminen sekä todistusten ja sertifikaattien vaatiminen
Sanktiot	Mahdollisuus sopimuksen irtisanomiseen, purkamiseen, vahingonkorvauksiin tai muihin sanktioihin, sekä mahdollisuus sulkea tarjouskilpailun ulkopuolelle aiemmassa hankintasopimuksessa puutteellisesti suoriutunut tarjoaja
Muu	Tarjouskilpailun jakaminen pieniin osiin niin, että mahdollistetaan pienten ja keskiurten yritysten osallistuminen tarjouskilpailuun Äitiyspakkauksen tuotteiden huolto- ja kierrätysohjeiden laatiminen Vuositainen hankinta mahdollistaa esimerkiksi nopean reagoimisen uusiin innovaatioihin, jolloin niitä voidaan sisällyttää tarjouspyyntöön

Taulukkoon 3 on koottu esimerkkejä vastuullisuuden huomioimisen keinoista äitiyspakkauksen hankinnoissa tarjouspyyntödokumenttien sekä Kelan hankinta-asiantuntijan haastattelun pohjalta. Sosiaalisen vastuullisuuden edistämisen keinoissa korostuu erityisesti sopimusehtojen merkitys. Hankintasopimuksen allekirjoittaessaan tarjoajien täytyy esimerkiksi sitoutua Kelan eettiseen ohjeeseen, minkä lisäksi heidän täytyy noudattaa ILO:n perussopimuksia. ILO (International Labour Organization) on kansainvälinen työjärjestö, joka laatii perussopimuksia ja suosituksia työelämään, sekä valvoo niiden noudattamista (Sosiaali- ja terveysministeriö 2022). Mikäli tarjoaja toimii maassa, joka ei ole ratifioinut eli lopullisesti vahvistanut ILO:n perussopimuksia, vaaditaan heiltä äitiyspakkauksen hankintasopimusta varten erillinen kolmannen puolueettoman osapuolen suorittama sosiaalisen vastuun auditointi, joka täytyy läpäistä hyväksytysti. Harmaan talouden torjuntaan liittyvät asiat, kuten työterveydenhuollon järjestäminen, verojen, eläkevakuutus- ja sosiaaliturvamaksujen sekä muiden vaadittavien maksujen maksaminen ja työehtosopimusten soveltaminen, ovat niin ikään keinoja sosiaalisen ja taloudellisen vastuullisuuden edistämiseksi. Lempiäisen mukaan myös pienten ja keskisuurten yritysten osallistumisen mahdollistaminen äitiyspakkauksen tarjouskilpailuun on yksi tapa edistää taloudellista vastuullisuutta. (Liite 1)

” Ja osa taloudellista vastuullisuutta voisi ajatella, että on myös pienten ja keskisuurten yritysten osallistumisen mahdollistaminen tarjouskilpailuun, että tähän on jaettu tosi pieniin paloihin tää tarjouskilpailu, että sä voit tarjota vaikka pelkkää pyyhettä sinne eikä tarvitse tarjota laidasta laitaan niitä tuotteita. Eli se antaa monelle pienemmälle yritykselle mahdollisuuden, että he voi olla mukana.” Sanna Lempiäinen, Hankinta-asiantuntija, Kela (Liite 1)

Sopimusehtoihin sisällytetään myös mahdollisuus erilaisiin sanktioihin, kuten sopimussakoihin, korjaaviin toimenpiteisiin, vahingonkorvauksiin, sekä sopimuksen purkamiseen, päättämiseen ja irtisanomiseen. Näitä toimenpiteitä voidaan hyödyntää tilanteissa, joissa toimittajien väärinkäytöksiä vastuullisuuteen liittyen ilmenee. Tällainen tilanne voi tulla vastaan, jos esimerkiksi auditointiraportteja ei toimiteta sovituksessa aikataulussa. Ensisijainen toimintakeino on kuitenkin korjaavien toimenpiteiden vaatiminen, jossa vaaditaan selvitys ja suunnitelma asian korjaamiseksi. Mikäli asia ei korjaannu, voidaan toimittaja myös sulkea

seuraavan tarjouskilpailun ulkopuolelle. Tämä kuitenkin vaatii sen, että puutteet ovat merkittäviä ja johtavat vahingonkorvauksiin, sopimuksen ennaikaiseen purkamiseen tai irtisanomiseen, tai muihin vastaaviin seuraamuksiin. Väärinkäytöstilanteet käsitellään aina tapauskohtaisesti ja ne ovat käytännössä todella harvinaisia. (Liite 1) Sanktiot voidaan myös nähdä vastuullisuuden edistämisen keinona, sillä ne edistävät vastuullisuutta edistävien sopimusehtojen toteutumista.

Tuotteiden laadun painottamisen lisäksi ympäristövastuullisuutta voidaan Lempiäisen mukaan edistää erilaisilla teknisillä ratkaisuilla. Näitä ovat esimerkiksi vauvan vaatteissa body, jossa on haarassa painonapeilla kiinnitettävä ja irrotettava jatkopala, sekä hihansuissa ja lahkeissa käännettävät resorit, joiden avulla edistetään tuotteen pidempää käyttöikää. Myös tuotteiden monikäyttöisyyttä ja muunneltavuutta arvostetaan tuotteiden vertailussa. Esimerkki tällaisesta tuotteesta on ulkohaalari-makuupussi, jolla on kaksi käyttötapaa. (Liite 1)

Myös materiaaleihin liittyvillä vaatimuksilla, kuten luomupuuvillan ja kierrätysmateriaalien käytön sekä eri sertifiointien, kuten puupohjaisissa tuotteissa FSC-sertifikaatin, vaatimisella äitiyspakkauksen tuotteissa voidaan edistää tuotteiden vastuullisuutta erityisesti ympäristövastuullisuuden näkökulmasta. Organic Trade Associationin mukaan luomupuuvillan kasvatuksessa hyödynnetään menetelmiä ja materiaaleja, joilla on alhaiset ympäristövaikutukset. Puuvillan luomutuotannossa edistetään maatalouden monimuotoisuutta ja maaperän hedelmällisyyttä, eikä siinä käytetä myrkyllisiä torjunta-aineita tai geenimanipuloituja siemeniä. Luomupuuvillanviljelyssä on tarkat määräykset ja kriteerit, joiden toteutuminen todennetaan puolueettomien osapuolten toimesta. (Organic Trade Association 2022) FSC-sertifikaatin vaatimisella voidaan puolestaan edistää metsänhoidollisia asioita puupohjaisten tuotteiden kautta. Myös FSC-sertifikaatin saamisen edellytyksenä on tiukat kriteerit. Keskiöön nousee erityisesti taloudellisen kestävyuden, kulttuuri- ja maisema-arvojen sekä monimuotoisuuden vaaliminen. (FSC 2024) Äitiyspakkauksessa tällaisia puupohjaisia tuotteita, joissa voidaan vaatia FSC-sertifikaattia, on esimerkiksi kuljetuslaatikko sekä kirja.

Kela on lisäksi koonnut äitiyspakkauksen tuotteiden hoitoon ja kierrättämiseen liittyen ohjeistuksen, jossa neuvotaan esimerkiksi laittamaan hyväkuntoiset tuotteet uudelleenkäyttöön

sekä kierrättämään rikkiäiset tuotteet uudelleen raaka-aineiksi. Tuotteiden hoitoon liittyen puolestaan neuvotaan esimerkiksi tuulettamaan tekstiilejä niiden pesemisen sijaan ja tekemään niille esihuoltoa ennen niiden pesemistä. (Elämässä 2021a; Elämässä 2021b) Ohjeiden laatimisella ja julkaisemisella voidaankin edistää tuotteiden pidempää käyttöikä, mikä voidaan myös nähdä ympäristövastuullisuuden toteuttamisen keinona, vaikka se ei itse hankintoihin suoranaisesti liitykään.

5.3 Haasteet vastuullisuuden huomioimisessa

Vastuullisuuden huomioimisessa äitiyspakkauksen hankinnoissa on myös haasteita, joita on koottu Kuvaan 3. Erityisesti hankinnan vuosittaisuus voi aiheuttaa haasteita vastuullisuuden toteuttamiselle. Äitiyspakkausta uudistetaan ja kilpailutus toteutetaan vuosittain, minkä vuoksi toimittajasuhteet ja sopimuskausi ovat kestoiltaan myös suhteellisen lyhyitä eikä suhteita pystytä kehittämään pitkäjänteisesti. Esimerkiksi mahdollisten seuranta-auditointien ja parannustoimenpiteiden toteutumista ja lopputulemaa ei välttämättä ennätetä näkemään, koska sopimuskausi ehtii loppua. Vaikka vuosittaisen hankinnan vuoksi korjaantumistoimenpiteitä ei välttämättä ennätetä näkemään ja seuraamaan, opitaan asiasta joka tapauksessa seuraavan vuoden hankintaa varten. Hankinnan vuosittaisuus kuitenkin myös mahdollistaa erilaisia vastuullisuutta edistäviä asioita. Sen ansiosta nopeidenkin muutosten tekeminen on mahdollista, jolloin muuttuviin tilanteisiin ja asioihin voidaan reagoida nopeasti. Esimerkiksi uuden innovatiivisen ja kestävä kierrätysmateriaalin tullessa markkinoille pystytään se sisällyttämään jo seuraavaan tarjouspyyntöön. Myös vuosittainen markkinavuoropuhelu ennen tarjouskilpailun järjestämistä edesauttaa aktiivisen ja ajantasaisen dialogin pitämistä tarjoajien kanssa vastuullisuusasioihin liittyen. (Liite 1) Äitiyspakkauksen vuosittaista kilpailutusta perustellaan sillä, että yritykset eivät kykene sitoutumaan tiettyihin tuotteiden hintoihin useiksi vuosiksi yhdellä kertaa (Kela 2024c).

Kuva 3. Haasteet vastuullisuuden huomioimisessa äitiyspakkauksen hankinnoissa

Lempiäisen mukaan vastuullisuuteen liittyvien vaatimusten asettaminen niin, että ne ovat tarjoajien toteutettavissa, on myös haaste. Asetettavat vastuullisuuskriteerit eivät voi olla liian tiukkoja, haastavasti toteutettavia tai kalliita, sillä tarjoajia on rajallinen määrä. Mikäli vaatimukset eivät ole täytettävissä, saattaa se johtaa kyseisen tuoteryhmän toteutumatta jäämiseen. Juuri markkinavuoropuhelulla pyritäänkin ehkäisemään tällaisen tilanteen syntymistä. Keskustelemalla tarjoajien kanssa tulevista vastuullisuusvaatimuksista voidaan varmistua siitä, että ne pystytään toteuttamaan. (Liite 1)

Koska äitiyspakkaus rahoitetaan verovaroin, on siihen käytettävät resurssit luonnollisestikin niukat. Kuten edellä teoriaosiossa todettiin, julkisten hankintojen tavoitteisiin kuuluu kustannustehokkuus, joka on myös keino taloudellisen vastuullisuuden toteuttamisessa. Taulukossa 1 esiteltiin kolmen viimeisimmän äitiyspakkauksen hankintojen ennakoitu kokonaisarvo. Vuosien 2023 ja 2024 äitiyspakkauksissa tämä arvio oli reilu 7 miljoonaa euroa, ja vuoden 2025 äitiyspakkauksen arvio laski noin 5,5 % verrattuna edellisvuoteen, ja oli noin 6,6 miljoonaa euroa. Äitiyspakkauksen tuotteiden hinnat ovat vuosien saatossa nousseet inflaation seurauksena, minkä lisäksi laadukkaampien tuotteiden, jotka yleisesti ovat myös kalliimpia, sisällyttäminen pakkaukseen lisää kustannuksia. Tästä syystä tuotteiden määrää äitiyspakkauksessa on jouduttu supistamaan. Esimerkiksi vuoden 2022 äitiyspakkaus piti sisällään 43 tuotetta (Kela 2022), ja vuoden 2023 pakkaus 38 tuotetta (Kela 2024d). Rajallinen rahoitus ja kustannustehokkuuteen pyrkiminen voidaankin nähdä vastuullisuuden edistämisen haasteena, sillä vastuullisemmat tuotteet maksavat tavanomaisesti enemmän.

5.4 Vastuullisuuden huomioiminen äitiyspakkauksen hankinnoissa

Tuotteiden laatua painotetaan valintaperusteissa nykyään aiempaa enemmän. Ennen äitiyspakkauksen tuotteissa hinnan painoarvo oli 50 % ja laadun 50 %. Vuosina 2019–2021 hintaa painotettiin 30 % ja laatua 70 %, ja vuodesta 2022 lähtien hintaa on painotettu 20 % ja laatua 80 %. Laatua on siis tietoisesti alettu arvostamaan ja painottamaan enemmän viime vuosina. Tämä laadun arvostuksen nostaminen edistää myös vastuullisuutta esimerkiksi tuotteiden käyttöiän pidentämisen kautta. Melko tuoreita lisäyksiä on myös metsäsertifioinnin vaatiminen, luomupuuvillan ja kierrätysmateriaalien käyttö, tuotetekniset ratkaisut, auditointiraportointi sekä Kelan eettinen ohjeisto. Myös pakkausmateriaaleja on viime vuosina pyritty tietoisesti vähentämään. Tähän vaikuttaa erityisesti tavarantoimittajien tuotteiden lähettäminen pakkauksen kokoavalle kokonaistoimittajalle, jossa yksittäispakkaamista ja muovien käyttöä tulee pyrkiä välttämään. (Liite 1)

Tarjoajat toimittavat äitiyspakkauksen tarjouskilpailuun osallistuessaan mallikappaleet tuotteistaan, jotka tutkitaan ja pestään laadun selvittämiseksi. Tutkinnan jälkeen mallikappaleet lähetetään takaisin tavarantoimittajalle. Mikäli toimittaja ei halua tuotteita takaisin, Kela lahjoittaa testatut tuotteet hyväntekeväisyyteen erilaisiin avustuskohteisiin. Tämä käytäntö on ollut jo pidemmän aikaa käytössä. Myös mahdollisuus äitiysavustuksen vastaanottamiseen rahasummana voi olla vastuullinen teko. (Liite 1) Rahasumma on 170 euron suuruinen veroton avustus. Esimerkiksi tilanteessa, jossa äitiyspakkaus on saatu jo aiemmin ja sen tuotteet ovat yhä tallessa, voi avustuksen ottaminen rahana olla vastuullisempi vaihtoehto. (Kela 2024a) Tällöin kotitalous ei saa tarpeettomia tuotteita, vaan rahasumman voi käyttää hyödyllisiin tarvikkeisiin ja muihin asioihin, joiden avulla lapsen ja vanhemman hyvinvointia voidaan edistää. Tarpeettomien ja turhien tuotteiden kuluttamisen välttäminen ja ehkäiseminen voi olla erityisesti ympäristön kannalta vastuullista.

6 Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää Kelan äitiyspakkauksen hankintojen vastuullisuuden tämänhetkinen tilanne, siihen liittyvät mahdolliset kehittymismahdollisuudet sekä se, miten äitiyspakkauksen hankinnoissa ja tarjouspyynnöissä huomioidaan vastuullisuus. Tutkimuksen teoriaosuudessa perehdyttiin vastuullisuuteen ja sen kolmeen osa-alueeseen (sosiaalinen, ekologinen ja taloudellinen) Elkingtonin triple bottom line- mallin johdattelemana. Lisäksi tutkittiin tarkemmin vastuullisuutta hankintatoimessa ja julkisissa hankinnoissa, sekä äitiyspakkausta ja sen vastuullisuutta, historiaa sekä hankintoja. Tutkimus toteutettiin laadullisena tapaustutkimuksena, jonka aineistona käytettiin Kelan hankinta-asiantuntijan teemahaastattelua sekä äitiyspakkauksen tarjouspyyntödokumentteja viimeiseltä kolmelta vuodelta. Tutkimuksen empiirisessä osiossa tutkittiin ja analysointiin näitä aineistomateriaaleja sisällönanalyysin menetelmin mukaillen teoriaohjaavaa analyysiä. Tässä luvussa koostaan yhteen tutkimuksen keskeisimmät tulokset ja esitellään tutkimuskysymysten vastaukset. Lisäksi käsitellään tutkimuksen luotettavuutta, rajoituksia sekä mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

6.1 Tutkimuksen tulokset ja tutkimuskysymysten vastaukset

Tutkimuksen tavoitteisiin etsittiin vastaukset päätutkimuskysymyksen sekä kahden alatutkimuskysymyksen avulla. Alatutkimuskysymykset käsitelivät vastuullisuuden huomioimisen haasteita sekä keinoja vastuullisuuden huomioimisen äitiyspakkauksen hankinnoissa. Nämä tutkimuskysymykset muodostettiin päätutkimuskysymyksen tueksi, jolla puolestaan pyrittiin selvittämään se, miten vastuullisuus huomioidaan äitiyspakkauksen hankinnoissa. Tämän luvun tarkoituksena on käydä läpi tutkimuskysymykset vastauksineen aloittaen alatutkimuskysymyksistä, minkä jälkeen edetään päätutkimuskysymyksen vastaamiseen.

Millä keinoilla vastuullisuus huomioidaan äitiyspakkauksen tarjouspyynnöissä?

Tutkimustulosten mukaan tarjouspyynnön merkitys on korostunut vastuullisuuden huomioimisissa äitiyspakkauksen hankinnoissa, sillä tarjouspyyntödokumenteilla luodaan raamit koko hankinnalle ja näin ollen myös hankinnan vastuullisuudelle. Vastuullisuuden kaikki osa-alueet (ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen) käydään aina läpi tarjouspyyntöjä laadittaessa, jo hankinnan kohteen ja sen vaatimusten määrittelystä lähtien. Valinta- ja vertailuperusteissa laadun painottaminen selkeästi hinnan ohitse on keskeinen keino ympäristövastuullisuuden edistämiseksi, sillä laadukkaiden ja kestävien tuotteiden käyttöikä on pidempi, mikä vähentää uusien tuotteiden ostamista. Tuotteissa, joiden valintaperusteena on kokonaistaloudellinen edullisuus, laadun painoarvo on 80 % ja hinnan 20 %.

Kaikissa kolmessa aineistona käytetyssä tarjouspyynnössä vuosilta 2023–2025 vain yhdessä tuotepositiossa hintaa painotettiin 100 %. Tämä edullisimman hinnan perusteella valittava tuoteryhmä koostuu vuoden 2025 äitiyspakkauksessa patjasta, terveysiteistä, kondomeista sekä vuode- ja kuljetuslaatikosta. Kuten haastattelussakin painotettiin, tämänkin tuoteryhmän tuotteiden on siltikin täytettävä laadulliset vähimmäisvaatimukset. Tässä laatuvertailussa, joka suoritetaan ennen hinta-laatuvertailua, kaikkien tuotteiden on saatava vähintään kolme (3) pistettä, minkä avulla tarpeellinen laatu ja riittävä pitkäikäisyys pyritään varmistamaan. Vertailuperusteiden pisteytyksen avulla äitiyspakkauksen hankinnoissa voidaan suosia ympäristövastuullisuutta edistäviä asioita esimerkiksi kierrätysmateriaaleja, luomupuuvillan käyttöä sekä tuotteen muunneltavuutta ja monikäyttöisyyttä, antamalla tällaisia ominaisuuksia sisältäville tuotteille enemmän pisteitä.

Tarjoajien soveltuvuusvaatimukset käydään läpi äitiyspakkauksen tarjouspyynnön ESPD-lomakkeella, jossa tarjoajien soveltuvuudelle on asetettu tiettyjä vähimmäisvaatimuksia. Lomakkeella käydään myös läpi poissulkemisperusteet, jotka voivat liittyä esimerkiksi korrup-tioon, rikostuomioihin, rahanpesuun ja lapsityövoimankäyttöön. Näihin liittyvät asiat todennetaan aina viranomaisrekistereistä, kuten työnantaja- ja kaupparekistereistä. Soveltuvuusvaatimuksilla ja poissulkemisperusteilla voidaan edistää äitiyspakkauksen tarjouspyynnöissä siis erityisesti sosiaalista ja taloudellista vastuullisuutta esimerkiksi

verovastuullisuuden, läpinäkyvyyden ja työolojen edistämisen kautta. Koska hankinta on julkinen, asettaa lainsäädäntö myös tarkat vaatimukset näiden teemojen toteuttamiselle.

Myös sopimusehtojen laatiminen on keskeinen keino vastuullisuusasioiden edistämässä tarjouspyynnön kautta. Äitiyspakkauksen sopimusehtoihin sisällytetään mahdollisuus erilaisiin sanktioihin, kuten vahingonkorvauksiin, sopimussakkoihin sekä sopimuksen purkamiseen ja irtisanomiseen. Näitä voidaan hyödyntää tilanteissa, joissa vastuullisuuteen liittyviä väärinkäytöksiä tulee ilmi. Ensisijaisena toimintakeinona pidetään kuitenkin korjaavia toimenpiteitä, jotka antavat toimittajille mahdollisuuden asian korjaamiseen. Erityisen vakavissa tilanteissa on myös mahdollista sulkea toimittaja ulos seuraavasta tarjouskilpailusta, mikäli puutteet tämän toiminnassa on merkittäviä. Väärinkäytöstilanteet ja sopimussanktiot ovat kuitenkin todella harvinaisia äitiyspakkauksen hankintasopimuksissa.

Mitä haasteita vastuullisuuden huomioimisessa on äitiyspakkauksen hankinnoissa?

Haasteita vastuullisuuden huomioimiseen äitiyspakkauksen hankinnoissa aiheuttaa erityisesti hankinnan vuosittaisuus. Äitiyspakkauksen hankinnat toteutetaan vuosittain, sillä pakkaus on vuosikohtainen. Vuosittaista kilpailutusta perustellaankin lähinnä sillä, etteivät tarjoajat pysty sitoutumaan äitiyspakkauksen tuotteiden hintoihin useiksi vuosiksi kerrallaan. Lyhyen sopimuskauden takia mahdollisia seuranta-auditointeja ja parannustoimenpiteiden toteutumista ei välttämättä ennätetä näkemään. Tilanteista kuitenkin opitaan seuraavan vuoden hankintaa varten, jolloin asia voidaan huomioida. Hankinnan vuosittaisuus myös mahdollistaa asioita vastuullisuuden näkökulmasta. Joka vuosi toistuva hankinta mahdollistaa esimerkiksi sen, että muuttuviin ja kehittyviin tilanteisiin voidaan reagoida nopeasti. Esimerkiksi uuden kierrätysmateriaalin tullessa markkinoille se voidaan sisällyttää jo seuraavaan tarjouspyyntöön. Myös vuosittain pidettävä markkinavuoropuhelu Kelan ja markkinoiden välillä sekä asiakaspalaute mahdollistavat ajantasaisen dialogin pitämisen myös vastuullisuusasioihin liittyen.

Dang ym. (2021) mukaan asiakkaan kokemus luottamuksesta on positiivisessa yhteydessä pitkäaikaisiin toimittajasuhteisiin. Kun suhteet toimittajiin ovat pidempään kestäviä, on niitä mahdollista kehittää pitkäjänteisesti. Parannus- ja korjaustoimenpiteiden toteutumista pystytään seuraamaan ja luottamuksellisia toimittajasuhteita ehditään paremmin kehittämään. Vaikka äitiyspakkauksen hankinnan vuosittaisuus tuo myös vastuullisuutta edistäviä mahdollisuuksia, ja sen perusteena on toimittajien kyvyttömyys sitoutua tuotteiden hintoihin pidemmäksi aikaa, on hankintasopimusten mahdollista pitkittämistä esimerkiksi muutamaan vuoteen syytä tarkastella lähemmin tulevaisuudessa.

Tutkimustulosten perusteella haasteeksi osoittautui myös vastuullisuuden liittyvien vaatimusten asettaminen niin, että ne ovat toimittajien toteutettavissa. Vastuullisuuden liittyvien vaatimusten tulee olla tarpeeksi tiukkoja vastuullisuuden varmistamiseksi. Niiden täytyy kuitenkin myös olla toteutettavissa. Mikäli vaatimukset eivät ole tarjoajien täytettävissä, voi se vaarantaa koko tuoteryhmän toteutumisen. Kela ehkäiseekin tällaisten tilanteiden syntymistä esimerkiksi markkinavuoropuhelun avulla, jolla varmistetaan vastuullisuusvaatimusten toteutettavuudesta. Koska äitiyspakkaus rahoitetaan verovaroin, on siihen käytettävissä oleva rahoitus luonnollisestikin niukkaa. Koska yksi julkisten hankintojen tavoitteista on olla kustannustehokkaita (Valtionvarainministeriö 2023), voidaan vastuullisuuden toteutumisen haasteena nähdä myös kustannustehokkuuteen pyrkiminen ja rahoituksen rajallisuus. Tämä siksi, että laadukkaat tuotteet lähtökohtaisesti myös aiheuttavat enemmän kustannuksia. Koska laadukkaammilla tuotteilla on pidempi käyttöikä ja ne ovat kestävämpiä, on niitä kuitenkin pyrittävä suosimaan julkisissa hankinnoissa. Keskeistä onkin pyrkiä tilanteeseen, jossa toimitaan kustannustehokkaasti ja vastuullisesti, samanaikaisesti.

Miten vastuullisuus huomioidaan Kelan äitiyspakkauksen hankinnoissa?

Äitiyspakkauksen hankinnoissa pyritään huomioimaan vastuullisuuden kaikki osa-alueet ilman erityistä painotusta niiden välillä. Kelan visiona on olla vastuullisten hankintojen edelläkävijä, minkä vuoksi vastuullisuus on sisällytetty myös organisaation strategiaan hankintalinjauksiin, joita noudatetaan myös äitiyspakkauksen hankintaprosessissa. Vastuullisuus on siis läpileikkaava teema Kelan hankinnoissa ja sitä on alettu huomioidaan

äitiyspakkauksen hankinnoissa enenevässä määrin viimeisten vuosien aikana. Vielä vuonna 2019 Finnwatchin teettämässä selvityksessä tuotiin ilmi vakavia puutteita esimerkiksi työturvallisuuden ja palkanmaksun toteutumisessa äitiyspakkauksen tuotteiden taustalla. Vastuullisuusongelmissa korostuikin eritoten kilpailuskriteerien ongelmallisuus, joissa painotettiin hintaa, toiminnallisuutta ja esteettisyyttä vastuullisuutta edistävien asioiden sijaan. (Finnwatch 2019) Tästä eteenpäin äitiyspakkauksen vastuullisuutta onkin lähdetty tietoisesti edistämään, ja huomattavaa kehitystä onkin tapahtunut.

Aiemmin mainittu laadun arvostuksen nostaminen edistää tuotteiden vastuullisuutta käyttöön pidentämisen kautta. Vuodesta 2022 alkaen kokonaistaloudellisen edullisuuden valintaperusteen tuotteissa laadun painoarvo on ollut 80 % ja hinnan vain 20 %. Ympäristöllistä vastuullisuutta on lisäksi lähdetty edistämään viime vuosina myös kierrätysmateriaalien ja luomupuuvillan sekä erilaisten sertifikaattien vaatimisen kautta. Myös pakkausmateriaaleja on aktiivisesti pyritty vähentämään. Toimittajien tarjouskilpailuun toimittamat mallikappalet myös lahjoitetaan hyväntekeväisyyteen erilaisiin avustuskohteisiin, mikä on sosiaalista vastuullisuutta edistävä asia. Kuten aiemmin todettu, hankinnan vuosittaisuus aiheuttaa haasteiden lisäksi myös mahdollisuuksia vastuullisuuden huomioimisessa, kuten nopean reagoimisen uusiin innovaatioihin.

Timmermansin ja Zabala-Iturriagoitian (2013) mukaan suuret julkisten hankinnat tulee purkaa pienempiin osiin yrittäjyyden edistämiseksi. Tällä hankinnan jakamisella pienempiin yksiköihin mahdollistetaan pienempien toimijoiden, kuten pienten- ja keskisuurten yritysten, osallistuminen kilpailuun. (Timmermans ja Zabala-Iturriagoitia 2013) Näin toimitaan myös äitiyspakkauksen hankinnoissa, sillä tarjoajat voivat tarjota esimerkiksi vain yksittäistä tuotetta pakkaukseen. Tämä kannustaa pienempiäkin yrityksiä lähtemään tarjouskilpailuun mukaan, sillä kynnys mukaan lähtemiseen on matalampi. Vastuullisuutta huomioidaan äitiyspakkauksessa myös muilla kuin hankintaan suoranaisesti liittyvillä tavoilla. Tässä keskeisenä asiana nousee äitiysavustuksen vastaanottaminen rahasummana äitiyspakkauksen sijaan. Erityisesti tilanteissa, joissa pakkaus on edelleen tallessa ensimmäisestä raskaudesta, voi rahasumman ottaminen olla vastuullinen teko. Tällä tavalla ei synny turhaa ja tarpeetonta

tavaraa. Myös äitiyspakkauksen tuotteiden huolto- ja kierrätysohjeiden laatiminen ja julkaiseminen on pieni tapa edistää äitiyspakkauksen vastuullisuutta.

Keskeisenä tutkimustuloksena voidaan todeta, että vastuullisuus voidaan huomioida ja huomioidaan tällä hetkellä erilaisilla keinoilla äitiyspakkauksen hankinnan kaikissa vaiheissa. Kehitystä on tapahtunut paljon vuoden 2019 Finnwatchin teettämän selvityksen jälkeen, ja nykyään vastuullisuus on läpileikkaava teema äitiyspakkauksen hankinnoissa. Kehitettävää kuitenkin löytyy aina, ja esimerkiksi hankinnan vuosittaisuuden muuttamista pidempiaikaisiin toimittajasuhteisiin voisi olla aiheellista tarkastella. Kokonaistaloudellinen edullisuus on kaikissa paitsi yhdessä tuoteryhmissä käytettävä tuotteiden valintaperuste, joka edistää laadun painoarvon merkitystä hinnan sijaan. Myös edullisimman hinnan valintaperusteen tuotepositiota voisi mahdollisesti harkita muutettavaksi kokonaistaloudellisen edullisuuden mukaiseksi, mikä edesauttaisi laadun painoarvon kasvattamista entisestään.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus, rajoitukset ja mahdolliset jatkotutkimusaiheet

Tällä tutkimuksella on tiettyjä rajoituksia, jotka on syytä tiedostaa. Koska äitiyspakkaus on uniikki konsepti eikä suoranaisia vertailukohtia ole, eivät tutkimuksen tulokset ole täysin yleistettävissä muihin julkisiin hankintoihin. Vain yhden henkilön haastattelu aiheuttaa myös tiettyjä rajoituksia tutkimuksen luotettavuudelle. Haastateltavaksi valittiin kuitenkin asiantuntija, jolla on omakohtaista kokemusta ja tietämystä äitiyspakkauksen hankinnoista, minkä takia useamman henkilön haastattelemista ei koettu merkittävää lisäarvoa tuovana asiana. Tutkimuksen luotettavuutta pyrittiin myös lisäämään haastattelun lisäksi aineistona käytettyjen tarjouspyyntödokumenttien avulla. Haastattelusta ja tarjouspyynnöistä löydettiin paljon yhteneväisiä asioita, minkä vuoksi voidaan todeta, ettei haastateltavan omat näkemykset vaikuttaneet tutkimustuloksiin ainakaan merkittävästi. Luotettavuutta pyrittiin lisäämään myös lähettämällä kysymykset haastateltavalle etukäteen, mikä mahdollisti vastauksiin valmistautumisen ennakoon.

Tässä tapaustutkimuksessa keskityttiin yksittäisen julkisen organisaation yksittäiseen hankintaan. Mahdollisissa jatkotutkimuksissa olisikin hyvä syventyä suuremmalla otannalla

julkisten toimijoiden hankintojen vastuullisuuteen. Äitiysavustukseen liittyen olisi erityisen mielenkiintoista tutkia avustuksen vastaanottajien päätöksenteon motiiveja siitä, ottaako avustuksen vastaan äitiyspakkauksena vai rahasummana, sekä sitä, mikä on vastuullisuuden merkitys tämän päätöksen tekemisen taustalla. Äitiyspakkaukseen liittyen voisi myös olla hyödyllistä tarkastella tarkemmin pakkauksen sisältävien tuotteiden ympäristövaikutuksia niiden koko elinkaaren aikana kiinnittäen erityistä huomiota tuotteiden kierrätyksen toteutumiseen. Myös sitä, miten äitiyspakkauksen sisältö vastaa tämän päivän perheiden ja erityisesti vähemmistöön kuuluvien perheiden tarpeisiin, voisi olla ajankohtaista tutkia lähemmin.

Lähteet

- Alkema, L., Chou, D., Hogan, D., Zhang, S., Moller, A-B., Gemmill, A., Fat, D., Boerma, T., Temmerman, M., Mathers C. & Say, L. (2016) Global, regional, and national levels and trends in maternal mortality between 1990 and 2015, with scenario-based projections to 2030: a systematic analysis by the UN Maternal Mortality Estimation Inter-Agency Group. *The Lancet*, 387, 10017, 462-474.
- Amann, M., Roehrich, J. K., Eßig, M., Harland, C. & Schaltegger, S. (2014) Driving Sustainable Supply Chain Management in the Public Sector: The Importance of Public Procurement in the European Union. *Supply Chain Management*, 19, 3, 351–366.
- Blome, C., Hollos, D. & Paulraj, A. (2014) Green procurement and green supplier development: antecedents and effects on supplier performance. *International Journal of Production Research*, 52, 1, 32-49.
- Brammer, S. & Walker, H. (2011) Sustainable Procurement in the Public Sector: An International Comparative Study. *International Journal of Operations & Production Management*, 31, 4, 452–476.
- Carter, C.R. & Rogers, D.S. (2008) A framework of sustainable supply chain management: moving towards new theory. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, 38, 5, 360-387.
- Cheng, W., Appolloni, A., D’Amato, A. & Zhu, Q. (2018) Green Public Procurement, Missing Concepts and Future Trends – A Critical Review. *Journal of Cleaner Production*, 176, 770–784.
- Crown Commercial Service (20219) How to write a specification – Procurement Essentials [verkkodokumentti]. [Viitattu 14.3.2024]. Saatavilla <https://www.crowncommercial.gov.uk/news/how-to-write-a-specification-procurement-essentials>
- Dang, V.T., Pham, T.L. & Wang, J. (2021) Influence tactics, customer trust and buyer-supplier long-term relationships: evidence from B2B companies in an emerging economy. *Total Quality Management & Business Excellence*, 32, 939-958.

Dattani, S., Spooner, F., Ritchie, H. & Roser, M. (2023) Child and Infant Mortality. OurWorldData [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.3.2024]. Saatavilla <https://ourworldindata.org/child-mortality>

DNV (2024) SA8000 – Sosiaalisen vastuun hallinta [verkkosivu]. [Viitattu 28.2.2024]. Saatavilla <https://www.dnv.fi/services/sa8000-sosiaalisen-vastuun-hallinta-4363>

Elkington, J. (2006) Governance for Sustainability. *Corporate Governance: An International Review*, 14, 6, 522-529.

Elämässä (2021a) Miten kierrätän äitiyspakkauksen vanhat vaatteet ja tekstiilit? [verkkodokumentti]. [Viitattu 3.4.2024]. Saatavilla <https://elamassa.fi/koti-ja-perhe/tekstiilien-kierratys/>

Elämässä (2021b) Miten pidentää äitiyspakkauksen tekstiilituotteiden ikää? – Vinkkejä tekstiilien hoitoon [verkkodokumentti]. [Viitattu 3.4.2024]. Saatavilla <https://elamassa.fi/koti-ja-perhe/tekstiilien-hoito/>

Este, D., McMurray, A. & Muenjohn, N. (2023) Sustainable Procurement Practice: The Effort of Procurement Officer's Perceptions. *Journal of Business Ethics*, 184, 2, 525-548.

Filho, W. L., Skouloudis, A., Brandli, L. L., Salvia, A. L., Avila, L. V. & Rayman-Bacchus, L. (2019) Sustainability and Procurement Practices in Higher Education Institutions: Barriers and Drivers. *Journal of Cleaner Production*, 231, 1267–1280.

Finnwatch (2019) Halpatuotantoa hikipajoissa? Äitiyspakkaukseen sisältyvien tuotteiden sosiaalinen vastuullisuus [verkkodokumentti]. [Viitattu 2.2.2024]. Saatavilla https://finnwatch.org/images/pdf/Aitiyspakkaus_2019.pdf

Finnwatch (2020) Äitiyspakkauksen vastuullisuus etenee pienin askelin [verkkodokumentti]. [Viitattu 11.2.2024]. Saatavilla <https://finnwatch.org/fi/tutkimukset/aitiyspakkauksen-vastuullisuus-etenee-pienin-askelin>

FSC (2024) Mitä FSC-sertifiointi merkitsee käytännössä? [verkkodokumentti]. [Viitattu 3.4.2024]. Saatavilla <https://fi.fsc.org/fi-fi/metsasertifiointi/fsc-sertifiointi-kaytannossa>

Hankinnat (2024) Yhteinen eurooppalainen hankinta-asiakirja (ESPD) [verkkodokumentti]. [Viitattu 28.3.2024]. Saatavilla <https://www.hankinnat.fi/eu-hankinta/ehdokkaiden-ja-tarjoajien-soveltuvuus/yhteinen-eurooppalainen-hankinta-asiakirja-espdpd>

- Harland, C., Telgen, J., Callender, G., Grimm, R. & Patrucco, A. (2019) Implementing Government Policy in Supply Chains: An International Coproduction Study of Public Procurement. *The Journal of Supply Chain Management*, 55, 2, 6–25.
- Harmaala, M. & Jallinoja, N. (2012) *Yritysvastuu ja menestyvä liiketoiminta*. Helsinki: Sanna Pro.
- Heinonen, H., Saarikallio-Torp, M. & Valkama, V. (2020) Äitiyspakkaus käyttäjien puntarissa X. Kela [verkkodokumentti]. [Viitattu 5.2.2024]. Saatavilla <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/c06c2a05-ea80-4901-8401-f5dd27cd6ef4/content>
- Hellström, E. & Parkkonen, P. (2022) Vastuullisuuden tulevaisuus. Sitra [verkkodokumentti]. [Viitattu 2.2.2024]. Saatavilla https://www.sitra.fi/app/uploads/2022/06/sitra_vastuullisuuden_tulevaisuus_fin_0822.pdf
- Hilma (2023) Vuoden 2025 äitiyspakkauksen tuotteiden hankinta [verkkodokumentti]. [Viitattu 9.2.2024]. Saatavilla <https://www.hankintailmoitukset.fi/fi/public/procurement/85953/notice/131377/overview>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009) *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Höngäs, E-R. & Kortelainen, A. (2019) Hinnan suhteellinen vertailu julkisessa hankinnassa. Edilex [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.3.2024]. Saatavilla <https://www.edilex.fi/artikkelit/19627.pdf>
- Igarashi, M., de Boer, L. & Michelsen, O. (2015) Investigating the anatomy of supplier selection in green public procurement. *Journal of Cleaner Production*, 108, 442–450.
- Kela (2020) Kelan strategiset hankintalinjaukset [verkkodokumentti]. [Viitattu 14.3.2024]. Saatavilla <https://www.kela.fi/documents/20124/410391/kelan-strategiset-hankintalinjaukset.pdf/b9b55795-a276-b278-8e69-476e5dbec1c?t=1653474208024>
- Kela (2021a) Äitiysavustuksen historia [verkkodokumentti]. [Viitattu 2.2.2024]. Saatavilla <https://www.kela.fi/aitiysavustus-historia>
- Kela (2021b) Kelan hankinnat [verkkodokumentti]. [Viitattu 28.3.2024]. Saatavilla <https://www.kela.fi/kelan-hankinnat>
- Kela (2022) Äitiyspakkaus 2022 [verkkodokumentti]. [Viitattu 3.4.2024]. Saatavilla <https://www.kela.fi/aitiyspakkaus-2022>

Kela (2023a) Äitiyspakkaus 2023 [verkkodokumentti]. [Viitattu 9.2.2024]. Saatavilla <https://www.kela.fi/aitiyspakkaus-2023>

Kela (2023b) Äitiyspakkauksen tuotteiden hankinta [verkkodokumentti]. [Viitattu 9.2.2024]. Saatavilla <https://www.kela.fi/aitiyspakkaus-tuotteiden-hankinta>

Kela (2024a) Äitiysavustus [verkkodokumentti]. [Viitattu 2.2.2024]. Saatavilla <https://www.kela.fi/aitiysavustus>

Kela (2024b) Kansaneläkelaitoksen eettinen ohjeisto toimittajille [verkkodokumentti]. [Viitattu 14.3.2024]. Saatavilla <https://www.kela.fi/documents/20124/410391/kansanelakelaitoksen-eettinen-ohjeisto-toimittajille.pdf/ea62ef5c-f2e9-425e-f412-4ee6826ae412>

Kela (2024c) Usein kysyttyä äitiyspakkauksesta [verkkodokumentti]. [Viitattu 9.4.2024]. Saatavilla <https://www.kela.fi/aitiyspakkaus-usein-kysyttya#kuinka-usein-aitiyspakkausvaihtuu-ja-miten-tuotteet-valitaan>

Kela (2024d) Äitiyspakkaus 2023 [verkkodokumentti]. [Viitattu 3.4.2024]. Saatavilla <https://www.kela.fi/aitiyspakkaus-2023>

Koivu, A., Phan, Y., Näsi, E., Abuhamed, J., Perry, B., Atkins, S., Perkiö, M. & Koivusalo, M. (2020) The baby box: enhancing the wellbeing of babies and mothers around the world. Helsinki: Kela research.

Korruptiotorjunta (2024) Julkiset hankinnat ja reilut kilpailutukset [verkkodokumentti]. [Viitattu 12.3.2024]. Saatavilla <https://korruptiontorjunta.fi/julkiset-hankinnat>

Kuluttajaliitto (2024) Yhteiskuntavastuu [verkkodokumentti]. [Viitattu 21.2.2024]. Saatavilla <https://www.kuluttajaliitto.fi/materiaalit/yhteiskuntavastuu/>

Kuuttiniemi, K. & Lehtomäki, L. (2017) Valtion hankintaläsikirja 2017. Valtionvarainministeriö [verkkodokumentti]. [Viitattu 17.3.2024]. Saatavilla <https://vm.fi/documents/10623/4040240/Valtion+hankintakäsikirja+2017.pdf/868b80fa-c2de-4328-ae93-36b17968f780/Valtion+hankintakäsikirja+2017.pdf?version=1.0&t=1501052280000>

Lassén-Seger, M. & Österlund, M. (2023) Survival Kits for Babies: Baby Box Books and Infant Temporality in Finnish Maternity Packages. *Children's Literature in Education*, 54, 3, 334–353.

Logistiikan maailma (2024a) Taloudellinen, ympäristö- ja sosiaalinen vastuu [verkkosivu]. [Viitattu 28.2.2024]. Saatavilla <https://www.logistiikanmaailma.fi/logistiikka/vastuullinen-logistiikka/taloudellinen-ymparisto-ja-sosiaalinen-vastuu/>

Logistiikan maailma (2024b) Hankintamenettelyt [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.3.2024]. Saatavilla <https://www.logistiikanmaailma.fi/osto-ja-myynti/julkiset-hankinnat/hankintamenettelyt/>

Lozano, R., Santos, F. & Barreiro-Gen, M. (2024) Developing a harmonic sustainable public procurement framework. *Environment, Development and Sustainability*, 26, 1, 2291-2306.

McManners, P. (2014) *Corporate strategy in the age of responsibility*. Farnham, England: Gower.

Memari, A., Dargi, A., Akbari Jokar, M., Ahmad, R. & Abdul Rahim, A. (2019) Sustainable supplier selection: A multi-criteria intuitionistic fuzzy TOPSIS method. *Journal of Manufacturing Systems*, 50, 9-24.

Mentzer, J.T., DeWitt, W., Keebler, J.S., Min, S., Nix, N.W., Smith, C.D. & Zacharia, Z.G. (2001) Defining supply chain management. *Journal of Business Logistics*, 22, 2, 1-25.

Metsämuuronen, J. (2008) *Laadullisen tutkimuksen perusteet*. Jyväskylä: Gummerus.

Merisalo, M., Naumanen, M., Huovari, J., Eskola, S., Toivanen, M., Keskinen, P., Hajikhani, A., Oksanen, J. & Rausmaa, S. (2021) *Julkiset hankinnat: Kokonaisvolyyymi ja datan hyödyntäminen*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:46 [verkkodokumentti]. [Viitattu 5.10.2022]. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-267-1>

Murphy, P.R. & Poist, R.F. (2002) Socially Responsible Logistics: An Exploratory Study. *Transportation Journal*, 41, 4, 23-35.

National Research Council Staff Corporate Author (1999) *Environmental management systems and ISO 14001 summary report*. Washington: National Academy Press.

Nijaki, L.K. & Worrel, G. (2012) Procurement for sustainable local economic development. *The International Journal of Public Sector Management*, 25, 2, 133-153.

Norman, W. & MacDonald, C. (2004) Getting to the Bottom of “Triple Bottom Line”. *Business Ethics Quarterly*, 14, 2, 243-262.

Organic Trade Association (2022) Get the facts about Organic Cotton [verkkodokumentti]. [Viitattu 2.4.2024]. Saatavilla <https://ota.com/advocacy/organic-standards/fiber-and-textiles/get-facts-about-organic-cotton>

Palmen, J. (2023) Äitiyspakkaus on aikansa elänyt: Kritiikissä ei ole kyse epäkiitollisuudesta tai vääristä kuoseista. *Talouselämä* [verkkodokumentti]. [Viitattu 9.2.2024]. Saatavilla <https://www.talouselama.fi/uutiset/aitiyspakkaus-on-aikansa-elanyt-kritiikissa-ei-ole-kyse-epakiitollisuudesta-tai-vaarista-kuoseista/f7b7014f-4352-4515-89b0-93e18bef722d>

Ramanathan, U., He, Q., Subramanian, N., Gunasekaran A. & Sarpong, D. (2023) Collaborative closed-loop supply chain framework for sustainable manufacturing: Evidence from the Indian packaging industry. *Technological Forecasting & Social Change*, 191, 122489, 1-13.

Seuring, S. & Müller, M. (2008) From literature review to a conceptual framework for sustainable supply chain management. *Journal of Cleaner Production*, 16, 15, 1699-1710

Slaper, T.F. & Hall, T.J. (2011) The triple bottom line: what is it and how does it work? *Indiana Business Review*, 86, 1, 4-8.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (2022) Kansainvälinen työjärjestö ILO [verkkodokumentti]. [Viitattu 2.4.2024]. Saatavilla <https://stm.fi/ministerio/kansainvaliset-asiat/ilo>

Sridhar, K. & Jones, G. (2012) The tree fundamental criticisms of the Triple Bottom Line approach: An empirical study to link sustainability reports in companies based in the Asia-Pacific region and TBL shortcomings. *Asian Journal of Business Ethics*, 2, 1, 91-111.

Sönnichen, S. D. & Clement, J. (2020) Review of green and sustainable public procurement: Towards circular public procurement. *Journal of Cleaner Procurement*, 245, 118901, 1–14.

Tchitcherin, M. (2023) Äitiyspakkaus 2025 – tuotteiden tarjouskilpailu alkoi. Suomen tekstiili & muoti [verkkodokumentti]. [Viitattu 9.2.2024]. Saatavilla <https://www.stjm.fi/uutiset/aitiyspakkaus-2025-tuotteiden-tarjouskilpailu-alkoi/>

Thai, K.V. (2001) Public procurement re-examined. *Journal of Public Procurement*, 1, 1, 9–50.

Timmermans, B. & Zabala-Iturriagagoitia, J.M. (2013) Coordinated unbundling: A way to stimulate entrepreneurship through public procurement for innovation. *Science and Public Policy*, 40, 5, 674-685.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2017) *Opas sosiaalisesti vastuullisiin hankintoihin* [verkkodokumentti]. [Viitattu 28.2.2024]. Saatavilla https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80010/3_2017_Opas_Sosiaalisesti_vastuulliset_hankinnat_31052017_WEB.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö (2022) *KEINO-osaamiskeskuksen toiminta uudistuu – painopisteinä vähähiilisyys, kiertotalous ja digitalisaation edistäminen* [verkkodokumentti]. [Viitattu 1.2.2024]. Saatavilla <https://tem.fi/-/keino-osaamiskeskuksen-toiminta-uudistuu-painopisteina-vahahiilisyys-kiertotalous-ja-digitalisaation-edistaminen>

Työ- ja elinkeinoministeriö (2024) *Julkiset hankinnat* [verkkodokumentti]. [Viitattu 11.2.2024]. Saatavilla <https://tem.fi/julkiset-hankinnat>

Uyarra, E. & Flangen, K. (2010) Understanding the Innovation Impacts of Public Procurement. *European Planning Studies*, 18, 1, 123-143.

Uyarra, E., Edler, J., Garcia-Estevéz, J., Georghiou, L. & Yeow, J. (2014) Barriers to innovation through public procurement: A supplier perspective. *Technovation*, 34, 10, 631–645.

Valtionvarainministeriö (2023) *Julkisten hankintojen käsikirja* [verkkodokumentti]. [Viitattu 5.2.2024]. Saatavilla https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165114/VM_2023_60.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Valtionvarainministeriö (2024) Taloudellinen kestävyys [verkkodokumentti]. [Viitattu 1.3.2024]. Saatavilla <https://vm.fi/hankinnat-taloudellinen-kestavyys>

Walker, H., Brammer, S., Lindgreen, A., Maon, F. & Swaen, V. (2009) Sustainable procurement in the United Kingdom public sector. *Supply Chain Management*, 14, 2, 128-137.

Weber, J. & Wasieliski, D.M. (2018) *Corporate social responsibility*. Bingley: Emerald Publishing.

Wontner, K.L., Walker, H., Harris, I. & Lynch, J. (2020) Maximising “Community Benefits” in public procurement: tensions and trade-offs. *International Journal of Operations & Production Management*, 40, 12, 1909–1939.

Yle (2019) Lapsi- ja äitikuolleisuus ovat laskussa ympärimaailmaa – eniten kuolemia on Saharan eteläpuolella [verkkodokumentti]. [Viitattu 13.3.2024]. Saatavilla <https://yle.fi/a/3-10979047>

LIITTEET

Liite 1. Kelan hankinta-asiantuntijan haastattelu

Osallistujat: Miisa Lilja (haastattelijä), Sanna Lempiäinen (hankinta-asiantuntija, Kela, Hankintapalveluryhmä).

Kysymys	Vastaus	Vastauksen pääkohdat
1. Mikä on työnkuvasi ja vastualueesi Kelalla?	<p>”Toimin hankinta-asiantuntijana hankintapalveluryhmässä. Hankintapalveluryhmä on yksikkö Kelassa, joka keskitetysti hoitaa Kelan kilpailutuksia ja sitten on eri yksikkö pelkäästään IT-hankinnoille. Mutta kaikki muut periaatteessa tulee tänne Kelan hankintapalveluryhmälle sellaiset hankinnat, mitkä ylittää kansallisen kynnysarvon eli johon sovelletaan lakia julkisista hankinnoista. Eli tässä hankintapalveluryhmässä hoidetaan erilaisia Kelan palvelu ja tavarahankintoja, jotka voi olla Kelan omaan käyttöön Esimerkiksi rakennuttamispalveluita, kiinteistön hoitoon siivouspalveluita, toimistotarvikkeita, työterveydenhuoltoa, ihan mitä tahansa. Mutta niin kun Kelan omaan käyttöön ja henkilöstön käyttöön tulee ja sitten on myös asiat mitä kilpailutetaan Kelan asiakkaille eli erilaiset etuudet. Voi olla palveluhankintoja, terapiahankintoja ja taksihankintoja. Hyvin erilaisia, myös tavarahankintoja toki, mutta niitä vähemmän. Tietysti, jos ajatellaan Kelan asiakkaita, niin mitä tavaroita nyt yleensä Kelan asiakkaille hankitaan? No äitiyspakkaus, mutta muuten vähäisissä määrin tavarapuolta eli enemmän palvelupuolta.”</p> <p>”Ja mun tehtävä tässä hankinnassa on luotsata varsinaista kilpailutusprosessia eteenpäin. Eli mä oon siinä vaiheessa tässä mukana, kun kilpailutusta aletaan suunnittelemaan ja sitten viedään eteenpäin hankintapäätökseen asti, kun ollaan päätetty äitiyspakkaukseen valittavat tuotteet ja tavarantoimittajat, eli mulla on pieni pala tätä hankintaa. Tärkeä pala, ei mitenkään vähäinen pala. Mutta pääasiassa tästä hankinnasta ja äitiysavustus etuudesta vastaa Kelassa Etuuksien ja palveluiden suunnitteluyksikön perhe-etuusryhmä. Eli heille kuuluu se itse etuus. Sehän voi olla sitten äitiysavustus rahana tai äitiyspakkaus, niin he määrittää sen vaatimukset ja sisällön ja mitä se itse pakkaus pitää sisällään ja onko se pakkaus vai onko se jotain muuta. Mutta, jos mennään tulevaisuuteen niin voisihan se olla jotain muutakin kuin pakkaus tai jollakin toisella tavalla toteutettu, mutta nykyisin siis pakkaus. Ja he määrittää sopimuskauden aikaisen tehtävän eli kaikki mitä muuta siellä tapahtuu sopimuskaudella, niin se on heidän tontillaan. Ellei heillä tule jotain lainsäädäntöön liittyvää asiaa, missä tietysti autan heitä. Ja meillä on tässä hankintapalveluryhmässä, mihin itse kuulun, muitakin mukana eli meillä on hankintalakimies ja hankinta-assistentti. Ja sitten on tästä etuudesta vastaavasta ryhmästä aina tietty määrä henkilöitä mukana määrittelemässä pakkauksen sisältöä ja vaatimuksia sen tarjouspyyntöön.”</p>	<p>Hankinta-asiantuntija Kelan hankintapalveluryhmässä. Tehtäviin kuuluu kilpailutusprosessin eteenpäin viedäminen ja suunnittelussa mukana oleminen.</p> <p>Äitiysavustusetuudesta (mukaan lukien äitiyspakkauksen tuotteiden hankinnasta) vastaa Kelassa Etuuksien ja Palveluiden suunnitteluyksikön perhe-etuusryhmä.</p>
2. Millainen on Kelan hankintastrategia ja miten siinä huomioidaan vastuullisuus?	<p>”Kelassa on suhteellisen tuoreet strategiset hankintalinjaukset, johon kaikki hankinta pohjautuu. Eli kela.fi/hankinnat sivustolta löytyy tarkemmin niistä tietoa. Kelassahan vastuullisuus on läpileikkaava teema hankinnoissa ja hankintaohjeistuksessa eli aina pitäisi tai pitää huomioida ekologinen, taloudellinen ja sosiaalinen vastuullisuus. Kilpailutuksia kun aloitetaan, oli sitten kyse mistä tahansa kilpailutuksesta niin käydään läpi aina, että mitä vastuullisuuden eri osa-alueita voidaan huomioida ja miten. Näihin on viime aikoina kiinnitetty entistä enemmän huomiota, ja seurantaa ja mittaamista myös kehitetään näiden osa-alueiden osalta ja katsotaan, kuinka paljon vastuullisuutta meillä hankinnoissa ylipäättänsä nykyisellään huomioidaan ja mitä on vielä sellaista, mitä voitaisiin tehdä. Hankintalinjausten lisäksi on sisäinen hankintaohje ja hankintatoimen kokonaisprosessin kuvaus, missä on hyvinkin tarkalla</p>	<p>Vastuullisuus on läpileikkaava teema Kelan hankintalinjauksissa ja -ohjeistuksessa. Kilpailutusten alussa käydään läpi vastuullisuuden osa-alueet. Seurantaa ja mittaamista kehitetään jatkuvasti.</p>

	<p>tasolla määritelty, että miten hankinnan kilpailuttaminen etenee ja millaisia menettelytapoja ja käytäntöjä Kelan hankinnoissa määritellään. Ne on sellaisia, mitä kaikki hankinnat noudattaa pääpiirteittäin. Niissä on tarkkaan määritetty kuka tekee mitään, missä tekee ja milloin tekee. Toki myös se laki siellä taustalla, että etenee hankintalain mukaisesti. ”</p>	<p>Hankintalinjausten lisäksi on Kelan sisäinen ohje ja hankintatoimen kokonaisprosessin kuvaus. Hankintalain merkitys taustalla korostuu.</p>
<p>3. Millainen on äitiyspakkauksen hankintastrategia?</p>	<p>”Äitiyspakkaukselle ei ole erillistä kirjallista hankintastrategiaa. Äitiyspakkauksen hankinnoissa noudatetaan samaa linjaa kuin Kelan strategisissa hankintalinjauksissa ja siellähän oli se visio, että ollaan ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäviä sekä vastuullisten hankintojen edelläkävijöitä. Eli sitä kohti pyritään kaikissa hankinnoissa menemään ja vastuullisuuden kolme osa-alueita käydään aina äitiyspakkauksen kilpailutuksessa läpi. Ja äitiyspakkauksen kilpailutetaan joka vuosi eli ne asiat käydään vuosittain läpi, että siinä mielessä, jos ajatellaan niin äitiyspakkaus elää ajassa, että on mahdollisuus tehdä nopeitakin muutoksia siltä kantilta ajateltuna, että tähän pääsee vaikuttamaan joka vuosi. Mutta toisaalta, sitten se, että onko se hyvä vai huono asia se vuosittainen kilpailutus, kun sitten seurannassa ja semmoisessa ei saada niin pitkäjänteistä työtä tehtyä, koska se sopimuskausi on niin lyhyt. Mutta kuitenkin joka vuosi käydään muutostarpeet läpi. Ja samoin riskienhallinnassa voidaan reagoida ympärillä tapahtuviin asioihin ehkä nopeammin, kuin sellaisessa hankinnassa, jossa on hyvin pitkä sopimuskausi, mikä toistuu 4 vuoden välein esimerkiksi. Eli siinä on puolensa ja puolensa siinä lyhyessä sopimuskaudessa, että jos ajatellaan sellaista tilannetta, että oltaisiin vaikka auditoitu jotta asiaa, niin eihän me ennätetä näkemään niitä tuloksia, kun toimitaja on jo vaihtunut tai jos tulee joku epäkohta niin se ei ehkä ennätä korjaantumaan. Mutta sitten taas me opitaan siitä seuraavaa hankintakautta varten ja seuraavaa kilpailutusta varten ja pystytään sellaista dialogia pitämään, kun vuosittain järjestetään markkina- vuoropuhelu, jossa päästään keskustelemaan markkinoiden kanssa siitä, mitä vastuullisuuskentällä tapahtuu.”</p>	<p>Äitiyspakkauksella ei ole erillistä hankintastrategiaa, vaan siinä noudatetaan samoja hankintalinjauksia, kuin muissakin Kelan hankinnoissa. Visiona on olla edelläkävijä vastuullisissa hankinnoissa. Vastuullisuuden kaikki osa-alueet (ekologinen, taloudellinen ja sosiaalinen vastuullisuus) käydään aina läpi äitiyspakkauksen kilpailutuksessa. Kilpailutus tehdään vuosittain, missä on hyvät ja huonot puolet. Pakkaus elää ajassa ja on mahdollisuus tehdä nopeitakin muutoksia, mutta toisaalta lyhyen sopimuskauden vuoksi ei saada pitkäjänteistä työtä tehtyä. Esimerkiksi auditoinnin tuloksia ei välttämättä ehditä seuramaan.</p>
<p>4. Millä keinoilla vastuullisuus huomioidaan äitiyspakkauksen hankintastrategiassa ja hankinnoissa?</p>	<p>”Tosiaan oli se, että käydään aina läpi ne eri osa-alueet ja miten ne voitaisiin huomioida siinä hankinnassa eli ekologinen, taloudellinen ja sosiaalinen vastuullisuus. Ne käydään läpi tarjouspyynnön kautta, että miten siellä voi eri osa-alueissa huomioida sen. Eli niitähän voi huomioida periaatteessa kaikissa hankinnan vaiheissa, eli voi kohteen määrittelyssä huomioida, että millainen se tuote on, millaisia tuotteita hankitaan, mitä materiaaleja on eli siinä hankinnan kohteen vaatimus määrittelyssä. Tai vaikka, että onko vaadittu, että on kierrätysmateriaalia. Se on myös kohteen määrittelyä. Sitten voidaan soveltuvuusvaatimuksissa huomioida asioita. Mä en tiedä onko sulle tuttu asia, että tarjoajalle asetetaan soveltuvuusvaatimuksia eli tarjoajan pitää täyttää tietyt vähimmäisvaatimukset, jotta ne hyväksytään tarjouskilpailuun. Niin siellä voi käyttää myös tiettyjä kriteerejä, että mitkä pitää täyttää ja sitten on tietysti vertailukriteereitä, joihin voi laittaa asioita, jotka liittyy vastuullisuuteen. Esimerkiksi, että luomupuuvillatuotteista saa pisteen, että se tulee suoraan vertailuun. Eli vertailukriteereissä ja sopimusehdoissa voi</p>	<p>Vastuullisuuden osa-alueet käydään läpi tarjouspyynnön kautta hankinnan eri vaiheissa, kuten kohteen määrittelyssä, soveltuvuusvaatimuksissa ja vertailukriteereissä. Sopimusehdoissa voidaan vaatia toimittajia sitoutumaan</p>

	<p>olla erinäisiä asioita, joilla voi vaatia tavarantoimittajia sitoutumaan esimerkiksi Kelan eettiseen ohjeeseen, eli monessa kohtaa voidaan huomioida vastuullisuusnäkökohtia. Ja valintaperusteissa meillä on ollut semmoinen hinta-laaturaportti eli siellä on ollut laatu arvoltaan 80 % ja hinta 20 % eli annetaan sille laadulle enemmän painoarvoa, mikä sitten taas ui vastuullisuuden laariin sillä tavalla, että pyritään valitsemaan laadukkaita ja kestäviä tuotteita, jolloin ne kestää pidemmän aikaa eli ei tule tämmöistä pikamuoti-ilmiötä, että olisi heikkolaatuisia ne tuotteet. Erilaisia asioita voidaan huomioida siellä. ”</p>	<p>esimerkiksi Kelan eettiseen ohjeeseen. Vertailuperusteissa on hinta-laaturaportti, jossa laatua painotetaan enemmän kuin hintaa, millä myös edistetään vastuullisuutta.</p>
<p>5. Painotetaanko äitiyspakkauksen hankinnoissa jotakin vastuullisuuden osa-aluetta (ympäristöllinen, sosiaalinen, taloudellinen) enemmän kuin toista? Jos painotetaan, niin miksi?</p>	<p>” Mä itseasiassa juttelin tästä Veera Petäjän kanssa, joka vastaa tästä etuudesta ja on täällä määrittämässä näitä tuotteita ja on pidemmän aikaa ollut Kelassa kuin esimerkiksi itse, niin hänenkin mielipidettänsä, niin molemmat tultiin siihen lopputulemaan, että ei tietoisesti painoteta mitään ylitse muiden. Eli kaikki vastuullisuuden osa-alueet, kaikki kolme pyritään mahdollisimman hyvin huomioimaan ilman erityistä painotusta niiden välillä.”</p>	<p>Ei tietoisesti painoteta mitään vastuullisuuden osa-aluetta enemmän kuin toista, vaan kaikki kolme osa-aluetta pyritään huomioimaan mahdollisimman hyvin.</p>
<p>6. Millaisia haasteita vastuullisuuden huomioimisessa äitiyspakkauksen hankinnoissa esiintyy?</p>	<p>”Tää osittain liittyy tuo haasteellisuus siihen vuosittaiseen kilpailutussyyskliin. Tosiaan, jos jotain auditointeja tilattaisiin tai tehtäisiin, se vuosi on aika lyhyt aika ja seuranta-auditoinnitkin, niin se vuosi on nopeasti mennyt ohitse. Jos vaaditaan vaikka joitain parannustoimenpiteitä jossain asiassa, niin ne ei ehkä ennätä toteutumaan ja me ei nähdä sitä lopputulemaa, että mikä se olisi sitten, koska sopimuskausi on jo päättynyt ja ei ole enää tavallaan asiaa mennä kyselemään perään. Siinä mielessä se on haaste, mutta kuten aikaisemminkin puhuttiin, niin se on myös mahdollisuus. Sitten voidaan reagoida nopeasti, jos tulee vaikka jotain uusia innovaatioita, esimerkiksi jokin mieletön kierrätystekstiili mitä pystyttäisiin käyttämään, niin sitten seuraavaan tarjouspyyntöön se pystyttäisiin sisällyttämään. Että se on uhka ja mahdollisuus tuo lyhyt sopimuskausi.”</p> <p>”Sitten tietysti näiden eri vaatimusten asettamisen pohdinta siinä mielessä, että ei esimerkiksi aseteta liian tiukkoja kriteereitä tai sellaisia haastavasti toteutettavia tai kalliita vastuullisuusvaatimuksiin liittyviä asioita, koska niillä voisi sitten olla vaikutusta hintaan ja tuotteiden hintaan ja tarjoajien määrään. Koska tarjoajia ei hirveästi kuitenkaan ole niin siinä pitää olla tarkkana, että tietää mitä tarjoajat pystyy toteuttamaan ja mitä ei. Sen takia esimerkiksi usein markkinavuoropuhelussa, joka siis käydään ennen tarjouskilpailun käynnistämistä ja joka on aina joka vuosi, joskus pidetään suullisena tilaisuutena Teams-palaverina tarjoajien kanssa ja joskus kirjallisena menettelynä, joskus molempina. Viime vuosina ollaan pidetty markkinavuoropuhelu kirjallisena menettelynä, koska on sellainen tuntu, että toistaiseksi tarjoajan on ollut helpompi kertoa mielipiteitä niin, kuin avata suunsa kaikkien muiden tarjoajien kuullen. Niin siellä markkinavuoropuhelussa keskustellaan aina näistä vaatimuksista mitä me sinne tarjouspyyntöön asetetaan, jotta me voidaan varmistua ennen tarjouspyynnön julkaisua, että ne on semmoisia, että ne tarjoajat pystyy ne toteuttamaan, ettei käy niin, että joku tuoteryhmä jää uusien vaatimusten takia kokonaan toteutumatta. Ja sitten tarjoajien kanssa käydään sitä keskustelua, että kysytään heiltä impulsseja siihen, että miten saataisiin vastuullisemmaksi tätä äitiyspakkausta ja mitä ajatuksia ja ideoita heillä on, että se on sellainen tärkeä vaihe. Mutta se haaste oli siis siinä balanssissa, että ei aseteta mahdottomia tavoitteita.</p>	<p>Vuosittainen hankinta aiheuttaa haasteita. Auditointien jälkeisiä mahdollisia toimittajien parannustoimenpiteitä ei välttämättä ehditä toteuttamaan ja lopputulemaa näkemään sopimuskauden aikana, koska sopimuskausi on lyhyt. Toisaalta se tuo myös mahdollisuuksia, kuten nopean reagointikyvyn. Haasteita tuo myös tasapainon löytäminen siinä, että ei aseteta sellaisia vastuullisuuskriteerejä, joita toimittajat ja tarjoajat eivät pysty täyttämään, jotta hankinnan toteutuminen ei vaaranna vähäisen tarjoajien määrän vuoksi. Markkinavuoropuhelu on keino tämän ehkäisemiseksi.</p>

<p>7. Millä keinoilla vastuullisuuden eri osaluokat (ympäristöllinen, sosiaalinen, taloudellinen) huomioidaan äitiyspakauksen tarjouspyyntöjä laadittaessa?</p>	<p>”Osa tulee sinne hankinnan kohteeseen eli niihin tuotteisiin kohdistuu, että mitä vaatimusmäärittelyjä on ja mitä siellä määritellään. Ja soveltuvuusvaatimukset oli yksi, eli tarjoajaan liittyvät asiat ja vertailukriteereinä voidaan hyödyntää. Sopimusehdoissa voidaan myös hyödyntää. Sitten siellä on vähimmäisvaatimuksia aika paljon vaikka lainsäädännön asettamat vaatimukset ja tuoteturvallisuus.”</p> <p>”Voidaan muutama esimerkki ottaa tähän siitä. Sosiaalinen vastuullisuus, että mitä siellä on niin nykypäivänä sitoutuminen Kelan eettiseen ohjeistukseen. Siihen tarjoajat joutuvat sopimuksen allekirjoittaessaan sitoutumaan. Sitten meillä on sellainen ehto siellä tarjouspyynnössä, että pitää noudattaa ILO:n perussopimuksia ja jos maa ei ole sellainen, että siellä olisi ratifioitu ILO:n perussopimukset, niin heiltä vaaditaan erillinen sosiaalisen vastuun auditointi, joka on kolmannen puolueettoman osapuolen laatima ja se on sen sitten hyväksytty läpäissyt. Sitten sosiaaliseen vastuullisuuteen liittyy myös harmaan talouden torjuntaan liittyvät vaatimukset eli siellä on työterveyttä, eläkevakuutusmaksujen maksamista, työehtosopimusten soveltamista ja sellaista sosiaalista puolta.”</p> <p>”Taloudellisesta vastuullisuudesta esimerkkinä nää samaiset harmaan talouden torjuntaan liittyvät asiat. Ja osa taloudellista vastuullisuutta voisi ajatella, että on myös pienten ja keskiuurten yritysten osallistumisen mahdollistaminen tarjouskilpailuun, että täähän on jaettu tosi pieniin paloihin tää tarjouskilpailu, että sä voit tarjota vaikka pelkkää pyyhettä sinne eikä tarvitse tarjota laidasta laitaan niitä tuotteita. Eli se antaa monelle pienemmälle yritykselle mahdollisuuden, että he voi olla mukana, eli ei tarvitse olla mega iso toimija. Ja sitten tietysti yrityksen taloudellinen kantokyky, että he pystyy suoriutumaan tästä hankinnasta ja verojen ja sosiaaliturvamaksujen maksaminen ja rekisteröityminen. Ne on ehkä sitä taloudellista puolta.”</p> <p>”Ja sitten ekologinen vastuullisuus, jos ihan käytäntöön mennään, niin siellä on se tuotteiden laatu ja pitkäikäisyys, mitä ajatellaan sillä laadun painotuksella siellä tarjouspyynnössä, että hinta on huomattavasti pienempi määräävä tekijä, kun se laatu. Eli laadun vaikutus on iso. Sitten pitkäikäisyyteen liittyen siellä on muun muassa sellaisia asioita kuin, tavallaan teknisiä ratkaisuja. Eli sano taanko näin, että esimerkiksi bodeissa on jatkopalat haarassa, että se yksi body menee useamman koon, jotta sulla ei tarvitse olla niin monen kokoisia vaatteita, kun sä pystyt jatkamaan sitä käyttökäikää. Eli ne on sellaiset neppareilla toimivat jatkopalat. Samoin sitten hihansuissa ja lahkeensuissa on käännettävät resorit, että ne pitenee sillä tavalla myös toisesta päästä. Menee siis sama tuote pidempään eli ei tarvitse niitä tuotteita olla niin monta. Sitten tietysti tuotteiden monikäyttöisyys myös. Siellä on sellainen ulkohaalari, mistä saa samalla makuupussin, eli se ei ole pelkkä haalari vaan sillä on kaksi käyttötapaa. Eli monikäyttöisyyttä ja pitkäikäisyyttä ja laadua, niin ne on sellaiset asiat mihin me pyritään keskittymään myös osana tätä ekologista vastuullisuutta. Ja sitten siellä oli luomupuuvillasta tuotteita. Puupohjaisissa tuotteissa metsäsertifiointi eli tässä tapauksessa on lähinnä vuodelaatikkoja, kuljetuslaatikkoja ja kirja tietysti. Niin niissä on metsäsertifiointi vaadittu, FSC sertifiointi tai vastaava joku muu, missä käy sitten ilmi nämä metsänhoidolliset asiat. Ja jossain tuotteissa pyydetään kierrätysmateriaalia käyttämään tietty määrä vähintään. Ja varmaankin tohon ekologiseen vastuullisuuteen voisi mennä tietysti se, kun tuotteiden pitää olla Suomen lainsäädännön mukaisia, niin sitä kautta tulee automaattisesti, että tietyt myrkyt täytyy jäädä pois ja pitää olla turvallisia käyttää niin se on varmasti myös osa tuota kokonaisuutta.”</p>	<p>Hankinnan kohteen määrittely ja sen vaatimusten määrittely sekä tarjoajien soveltuvuusvaatimukset ja vertailukriteerit ovat keinoja tässä. Myös sopimusehdoja hyödynnetään. Tuotteille asetetuilla vähimmäisvaatimuksilla ja esimerkiksi tuoteturvallisuuteen liittyvällä lainsäädännöllä on suuri merkitys.</p> <p>Konkreettisia keinoja: (Sosiaalinen vastuullisuus) Tarjoajien sitouttaminen Kelan eettiseen ohjeeseen, tarjouspyyntöjen ehdot (esimerkiksi ILO:n perussopimuksen noudattaminen), harmaan talouden torjuntaan liittyvät vaatimukset liittyen työterveyteen, eläkevakuutusmaksujen maksamiseen ja työehtosopimuksiin.</p> <p>(Taloudellinen vastuullisuus) Harmaan talouden torjunnan toimet ja pienten- ja keskiuurten yritysten osallistumisen mahdollistaminen tarjouskilpailuun. Yritysten taloudellinen kantokyky myös korostuu, johon liittyy vahvasti myös verojen ja sosiaaliturvamaksujen maksaminen ja rekisteröityminen.</p>
---	--	--

		<p>(Ekologinen vastuullisuus)</p> <p>Hinta-laaturaportin avulla annetaan laadulle ja tuotteiden kestävyydelle enemmän painoarvoa verrattuna hintaan. Myös tekniset ratkaisut, kuten käännettävät laakeet ja hihansuut ja bodyn jatko-osa, pidentävät tuotteiden käyttöikä. Monikäyttöisyys, esimerkiksi ulkoiluhaalari, joka toimii myös makuupussina. Sertifiikaattien vaatiminen, esimerkiksi FSC sertifiointi ja luomupuuvilla.</p>
<p>8. Mitä asioita äitiyspakkauksen toimittajien valinnassa painotetaan?</p>	<p>”Joo, tuon ehkä pitäis olla tuotteiden valinnassa, kun tässä menee sillä tavalla se hankintaprosessi, että kun me saadaan ne tarjoukset sisään, niin ensin käydään läpi niiden tarjoajien soveltuvuus, eli siellä on tarjoajille asetettu vaatimuksia. Tässä hankinnassa on esimerkiksi tietty minimiliikevaihto, tietty luottoluokitus, ja sitten heidän pitää olla tietyt harmaan talouden torjuntaan liittyvät seikat kunnossa, että he vakuuttavat, että heillä on verot maksettu ja niin edelleen. He on rekisteröitynyt ja näin. Ja sitten ne myöhemmässä vaiheessa vielä todennetaan erilaisin todistuksin ne heidän antamat selvitykset. Sitten heidän täytyy myös täyttää tietyt lainsäädännölliset seikat. Eli heillä ei voi olla sellaisia lainsäädännöllisiä seikkoja, jotka aiheuttaisi sen, että he ei voi osallistua tähän tarjouskilpailuun. Niin siinä alkuvaiheessa tarkistetaan tarjoajien soveltuvuus ja poissulkemisperusteet.”</p> <p>”Ja sitten jos he ei täytä noita, niin heidän tuotteet ei pääse sinne vertailuun. Eli ei voida valita, että sellaiset tarjoajat suljetaan erillisellä hankintapäätöksellä siitä tarjouskilpailusta. Eli ensin sen tarjoajan pitää olla soveltuva ja sitten he pääsee asiassa eteenpäin ja heidän tuotteet otetaan sinne tarjousvertailuun, että siinä on sellainen tilanne. Ja tosiaan liikevaihto, luottoluokitus, referenssit ja harmaan talouden torjuntaan liittyvät selvitykset, niin ne on ollut tässä hankinnassa niitä tarjoajan soveltuvuusvaatimuksia ja osa niistä liittyy tuohon vastuullisuuteen myös vahvasti. Ja sitten sen jälkeen kun ollaan todettu, että jaaha, nämä tarjoajat etenevät tässä tarjouskilpailussa ja meillä on tietty määrä niitä tuotteita siellä vertailtavana, niin siinä tarjouspyyntömaterialissa on sitten kerrottu ne tuotteiden valinta ja vertailuperusteet, joita käytetään.”</p> <p>”Eli ne asetetaan tietysti ennakkoon, jotta ne tarjoajat tietää miten heidän tuotteitaan käsitellään ja miten niitä vertaillaan. Ja siellä tarjouspyynnössä on asetettu vähimmäisvaatimuksia niille tuotteille. Eli kerrottu, millaisia niiden pitää olla, mitä materiaalia ja niin edelleen. Ja siellä, kun arvioidaan useita osa-alueita niistä tuotteista siinä laatuarvioinnissa eli laajimmillaan siellä on sellaiset kohdat kuin toiminnallisuus, materiaalin laatu, toteutuksen laatu, esteettisyys, innovatiivisuus ja nää on tosiaan ne tuotteet, jotka etenee siihen vertailuun, niin on jo todettu, että ne täyttää ne vähimmäisvaatimukset. Eli ne on jo tietyn seulan läpi jo menneitä, että ne on jo päässyt tohon laatuvertailuun saakka. Sitten niissä tutkitaan tiettyjä siellä laatuvertailussa esitettyjä asioita niissä tuotteissa.</p>	<p>Ensin käydään läpi tarjoajien soveltuvuusvaatimukset ja vaatimusten täyttämisen todentaminen selvityksillä (poissulkemisperusteet ja hankintayksikön asettamat soveltuvuusvaatimukset). Eli ensin tarjoajan täytyy täyttää tietyt ennakkoon asetetut soveltuvuusvaatimukset, jotta pääsee prosessissa eteenpäin tarjousvertailuun. Jo tarjouspyynnössä asetetaan vähimmäisvaatimukset tuotteille, joiden on täytyttävä, jotta tarjoaja pääsee laatuvertailuun. Laatuvertailusta on saatava vähintään kolme pistettä, jotta pääsee seuraavaan vaiheeseen, joka on hinta-</p>

	<p>Laatuarvioinnissakin niiden tuotteiden täytyy saada vähintään kolme pistettä, jotta ne pääsee hinta-laatuvertailuun eli seuraavaan vaiheeseen. Sitten, jos ne saa alle kolme pistettä niin niissä on sitten jotain vikaa eli ne ei ole pitkäikäisiä ja laadukkaita. Sen jälkeen ne pääsee siihen hinta-laatuvertailuun, jossa käytetään sitä painotusta, että sen laadun painoarvo on 80 % ja hinnan 20 %.”</p> <p>”Ja nää on tietysti sellaisia asioita nää vertailuasiat, että näähän voi vuosittain, vaikka muuttua, että voitaisiin vertailla eri asioita ja voitaisiin tehdä asioita eri tavalla ja voitaisiin määrittää erityyppisiä vertailuosa-alueita, että ei vertailtasikaan materiaalin laatuun vaan vertailtais jotain muuta, en tiedä mitä, mutta periaatteessa niitä voi muuttaa ja ne elää aina jonkun verran hienosäätöä. Mutta pitkään ne on ollut samanlaisia kuitenkin. Sitten siellä on osa tuotespositioista semmoisia, missä huomioidaan vaan ja ainoastaan halvin hinta eli hinnan painoarvo on 100 %, mutta silloinkin niissä tuotteissa on ne vähimmäisvaatimukset, mikä sitten kattaa sen. Eli sellaisia tuotteita on esimerkiksi pahvilaatikot eli kuljetuslaatikko, se vuodelaatikko ja kansi, kondomit, terveysseiteet ja patjat. Ja sielähän on metsäsertifiointi taustalla ja tietynlaiset painovärit ja tietynlaiset koot olla. Eli siellä on ne vähimmäisvaatimukset taustalla. Tosiaan ne laatikot, terveysseiteet. Osa tuotteista on tällaisia halvemmän hinnan tuotteita, mutta aika pieni määrä kuitenkin.”</p>	<p>laatuvertailu. Joidenkin tuotteiden, kuten kuljetuslaatikon, vertailussa painotetaan hintaa 100 %, mutta tällöinkin vastuullisuus toteutuu aiempien vaiheiden vähimmäisvaatimusten kautta. Kuitenkin pieni määrä on halvemmän hinnan tuotteita.</p>
<p>9. Painotetaanko äitiyspakkauksen tarjouspyynnöissä jotakin vastuullisuuden osa-alueita (ympäristöllinen, sosiaalinen, taloudellinen) enemmän kuin toista? Jos painotetaan, niin miksi?</p>	<p>”Ei olla nähty tarpeelliseksi painottaa mitään osa-alueita tärkeämmäksi kuin toista.”</p>	<p>Ei painoteta.</p>
<p>10. Onko äitiyspakkauksen tarjouspyyntöjen vastuullisuuskriteerien määrässä ja painottamisessa tapahtunut muutoksia viimeisten vuosien aikana? Millaisia muutoksia on tapahtunut?</p>	<p>”No vastuullisuuteen liittyen, kun aiemmin puhuin siitä hinta-laatusuhteesta, mikä on nyt 20-80, niin se on aikaisemmin ollut 50-50. Sitten esimerkiksi vuosina 2019-2021 pakkausten kilpailutuksissa niin se on ollut 30-70 ja vuoden 2022 pakkauksesta lähtien se on ollut 20-80. Eli sitä on tietoisesti nostettu ylöspäin sitä laadun merkitystä tässä pakkauksessa, kun se on kuitenkin ekologisen vastuullisuuden kannalta iso asia, että ne tuotteet on kestäviä ja pitkäikäisiä. Ja tuolla ollaan päästy siihen suuntaan, että ne on monet todellakin kestäviä sitten. Että se muutoksen on huomannut käytännössä tossa tuotteiden laadussa. Toki siinä on sitten tuossa painotuksessa niin myös huomioitava se, että määrä saattaa pienentyä, tuotemäärä. Mutta se on toistaiseksi ollut ihan niin kun hyvällä tolalla, että se on ollut kannattava muutostyö kyllä ja on tuottanut tulosta siinä tuotteiden laadussa. Ja sinne on tietysti vuosien varrella tullut uutta, että ainahan vastuullisuutta ei ole tosiaan niin kun aikojen alussa samalla tavalla huomioitu, että esimerkiksi se puupohjaisten tuotteiden metsäsertifiointivaatimus on tullut. Auditointiraportithan on tullut jossain vaiheessa, eli tää sosiaalisen vastuun auditointi ja lisäksi siellä on varattu auditointioikeus Kelalle. Ja kierrätysmateriaalien käyttö ja luomupuuvilla on jossain vaiheessa tullut. Mä en pysty näitä mitään vuosia sanomaan, että milloin mikäkin on tullut, mutta ihan tässä siis sanotaanko muutaman vuoden aikana. Ja nää käännettävät pidemmät hihat ja lahkeensuut, että saa käyttökäitä pidemmäksi, niin ne on tullut tässä ja Kelan eettinen ohjeisto, sehän ei ole kovin vanha myöskään. Että se on tullut ihan tässä muutamman vuoden aikana.”</p> <p>”Sitten on tietysti itse pakkaukseen ja sen pakkaamiseen liittyen tullut, että siellä on vähennetty esimerkiksi paperisten esitteiden määrää siellä pakkauksessa, että ei ole sellaista esitemateriaalia siellä hirveästi. Ja sitten ne vaatimukset, että miten tavarantoimittajat esimerkiksi toimittavat ne tuotteet sinne kokonaistoimittajalle, joka sitten kokoaa pakkauksen. Että tyyliin muovien käyttöä ja</p>	<p>Vastuullisuutta huomioidaan nykyään aiempaa enemmän ja tuotteiden laatua painotetaan nykyään vertailussa enemmän. Hinta-laatusuhteen painotus oli ennen 50-50, vuosina 2019-2021 30-70 ja 2022 alkaen 20-80. Laatua on tietoisesti alettu painottamaan enemmän. Tämä on myös vaikuttanut tuotteiden määrään sitä pienentävästi, mutta kokonaisuutena tehty muutostyö on ollut kannattavaa ja parantanut tuotteiden laatua. Viime vuosien aikana on</p>

	<p>yksittäispakkaamista pitää välttää. Eli tällaisia paljon pienempiä asioita on matkan varrella tullut. Että tämmönenkin tavaramäärä kun pakataan sinne pakkaamista varten niihin laatikoihin, niin että niitten pakkausmateriaalit on vähentynyt tai pyritään vähentämään ja yksityispakkaamista vähentämään, niin se on hyvä asia. Pois lukien tietenkin tällaiset hygieniatuotteet, kuten hammasharjat tai muut tällaiset mitä siellä on, kondomit, niin ne on tietysti yksittäispakattu.”</p> <p>”Sitten on tullut, tää on ollut aika pitkään kyllä, mikä on myös vastuullisuutta, mitä en aikaisemmin tuossa maininnutkaan, niin on että sinne tarjouskilpailuun kun toimitetaan mallikappaleita, niin jos ne tavarantoimittajat ei sitten halua niitä mallikappaleita toimitettavan heille takaisin, niin ne lahjotetaan hyväntekeväisyyteen eri avustuskohteisiin. Eli ne myös hyötykäytetään, että ei tule sellaista turhaa jätettä niistä mallikappaleista. Että tavarantoimittajat toimittaa meille kaksi mallikappaletta jokaisesta tuotteesta mitä ne tarjoaa, sitten toinen kappale aina pestään ja sitten tutkitaan sitä laadun muuttumista siinä pesussa ja muuta. Niin jos he eivät halua niitä takaisin, niin on sitten ihan käyttökelpoista tavaraa lahjottaa eteenpäin. ”</p> <p>”Ja sitten tietysti on se yksi asia vastuullisuuteen liittyen, mikä tähän pakkaukseen ja nykyiseen kulutukseen yleisesti liittyy, on se mahdollisuus ottaa äitiyspakkaus rahana. Siitähän on viestitty myös tästä mahdollisuudesta, että jos ihminen ei tarvitse näitä kaikkia tuotteita, niin sitten on se mahdollisuus, että ottaa sen avustuksen rahana ja hankkii tuotteet itse. Ja tosiaan tässä vastuullisuuskriteerien pohtimisessa niin meillä on tosiaan se markkianvuoropuhelu, missä käydään siis läpi hankinnan aikataulua ja, jos meillä on jotain kysymyksiä potentiaalisille tavarantoimittajille. Ja me ollaan myös annettu heille mahdollisuus kysyä meiltä, jos heillä on jotain, mikä askarruttaa ja he voivat kertoa mielipiteitä. Eli he saa ennakoon nähtäville tarjouspyyntömateriaaliluonnokset eli he voivat sitten kommentit antaa meille. että miltä heistä näyttää ja onko joku vaatimus sellainen, mikä vaikuttaa siltä, että se ei voi toteutua. Tai onko jotain väärin kirjattu, että vaikka sellaista ei ole olemassakaan jotain tiettyä todistusta vaikka, mitä me pyydetään, että he voivat kommentoida sitä. Se on parempi niin, koska jos me pyydetäisiin jotain, mitä ei pysty toteuttamaan, niin sehän olisi hankinnan kannalta hankalampi asia sitten, että joutuisi keskeyttämään hankinnan ja tekemään ne asiat uudelleen, niin senkin takia se on hyvä keskustella tavarantoimittajien kanssa. Että ei aina jonkun muutoseikan takia tai kirjoitusvirheen takia jää hankinta toteuttamatta. Harvemmin sellaista skenaariota on, koska nää asiat käydään tarkasti läpi, mutta on ihan mahdollista, että joku virhe jäisi. ”</p> <p>”Ja sitten heiltä on pyydetty markkinavuoropuhelussa ideoita siihen, että miten he näkee vastuullisuuden ja miten vaikka toimitusketjut on jäljitettävissä, miten he tuntee ne heidän tavarantoimittajat. Millaisia parantamisedotuksia heillä on tän vastuullisuuden huomioimiseen ja voidaanko esimerkiksi hiilijalanjälkeä mitata. Onko heillä resursseja tai mahdollisuuksia ilmoittaa heidän tuotteiden hiilijalanjälkiasioita ja tällaisia keskusteluita käydään. Että olisi tiedossa se, että mitä pystytään tekemään asioiden eteen. Että ei ehkä ihan joka vuosi käydä aina ihan vuosittain tuota vastuullisuuskeskustelua kaikilta osin, mutta usein kuitenkin. ”</p>	<p>tullut myös metsäsertifioinnin vaatiminen, auditointiraportit, luomupuuvilla, kierrätysmateriaalien käyttö, pidennettävät hihansuut ja Kelan eettinen ohjeisto. Myös pakkausmateriaaleja on pyritty tietoisesti vähentämään ja pidemmän aikaa jo mallikappaleita on lahjoitettu avustuskohteisiin. Vastuullisuuden kannalta keskeinen keino on myös mahdollisuus siihen, että äitiysavustuksen voi ottaa vastaan myös rahasummana. Vastuullisuuskeskustelun edistäminen tarjoajien ja toimittajien kanssa esimerkiksi markkinavuoropuhelun kautta.</p>
<p>11. Miten äitiyspakkauksen toimittajien vastuullisuus todennetaan?</p>	<p>”Pääasiassa todistuksin, erilaisin todistuksin. Huomioidaan, että siellä on muun muassa harmaan talouden torjuntaan liittyvät todistukset ja selvitykset. Tilaajavastuulaki on semmoinen, mikä ei liity tähän hankintaan, mutta siellä on vaan samat dokumentaatiot, mitkä vaaditaan. Että tässä hankinnassa, kun tää on tavarahankinta, niin ei tarvitse tilaajavastuulakia, mutta kun puhutaan harmaan talouden selvityksistä ja sen torjuntaan liittyvistä selvityksistä ja todistuksista. Eli ne tarkistetaan valittavaksi esitettäviltä tarjoajilta erinäisistä viranomaisrekistereistä tai luotettavan kumppanin raporteista tai sitten pyydetään tarjoajaa toimittamaan ne vastaavat selvitykset. siellä on just nää verojen maksut, eläkevakuutusmaksujen maksamisesta ja sen kaltaiset asiat. Työterveyshuolto, työehtosopimukset. Niin ne on yksi vastuullisuuteen liittyvä asia, että ne selvitetään ja tarkistetaan ja nehan on myös tarjoajan soveltuvuusvaatimuksia, mutta sitten siinä vaiheessa, kun tarjoaja on esitetty</p>	<p>Todistusten, selvitysten, sertifikaattien ja dokumenttien avulla pääsääntöisesti. Kellalla on myös auditointioikeus merkitty sopimuksiin.</p>

	<p>valittavan toimittajaksi, niin siinä vaiheessa pyydetään viralliset todistukset ja selvitykset asiasta.”</p> <p>”Sitten oli se ILO:n perussopimukseen sitoutuminen ja jos on niin sanottu riskimaa, eli ei ole ILO:n perussopimuksia ratifioitu, niin sitten on se kolmannen osapuolen sosiaalisen vastuullisuuden auditointi, niin se on myös auditointiraportti käytännössä, mikä sieltä sitten tulee. Sitten niissä tuotteissa, joissa on luomupuuvilla mahdollista, niin jos tarjoaja on ilmoittanut, että hänen tuotteensa on luomupuuvillaa, niin sitten heidän täytyy ensimmäisen tuote-erän toimituksen yhteydessä toimittaa siitä luomupuuvillasertifikaatti. Sitten oli se metsänhoitoon liittyvä sertifikaatti, mikä heidän täytyy myös toimittaa ja sitten oli se auditointioikeus, että on mahdollista auditoida ja Kela itse voi auditoida tai käyttää kolmansia riippumattomia osapuolia siihen auditoinnin suorittamiseen. Eli pääasiassa erilaisia todistuksia ja sertifikaatteja.”</p>	
<p>12. Mikäli äitiyspakkauksen toimittajien vastuullisuuteen liittyviä väärinkäytöksiä tulee ilmi, miten sellaisessa tilanteessa toimitaan?</p>	<p>”Tietysti se on tapauskohtaista riippuen väärinkäytöksestä, että millaista menettelyä siihen voidaan soveltaa, että siellä on tietysti sanktioita, sopimuksen purku on harvinaista, kun on näin lyhyt sopimuskausi. Sitten on mahdollista sulkea pois seuraavasta tarjouskilpailusta. Mutta sanktioista esimerkiksi, kun on sopimuksissa yleensä kirjattuna, että jos ei toimiteta sovitussa aikataulussa auditointiraportteja, niin sitten tulee sopimussakko, joka lähtee juoksemaan, tietty määrä sopimuksen arvosta, kunnes asia on hoidettu. Ja sitten sopimukseen on kirjattu toimenpiteistä, jos on näitä rikkomuksia. Että siellä on korjaavat toimenpiteet eli ensin pyydetään kirjallisesti selvitys ja suunnitelma korjaaville toimenpiteille, että mitä he aikoo tehdä asioiden korjaamiseksi ja näin edes. Eli ensin annetaan mahdollisuus korjaaviin toimenpiteisiin ja sitten, jos ei korjaavat toimenpiteet auta, niin sitten voi olla sopimussakko. Ja sitten tosiaan on myös se mahdollisuus myös, jos ne korjaavat toimenpiteet ei auta eikä sopimussakko, niin sitten seuraavassa kilpailutuksessa huomioidaan tää asia sillä tavalla, että jos tää sama yritys joka ei hoitanut niitä asioita asianmukaisesti syystä tai toisesta, niin haluaisi osallistua seuraavaan kilpailutukseen, niin heidät voidaan sen perusteella sulkea ulkopuolelle. Mutta siinä on omat edellytykset eli niiden puutteiden pitää olla sen verran merkityksellisiä, että ne on joko johtanut sen sopimuksen ennenaikaiseen irtisanomiseen tai purkamiseen, vahingonkorvauksiin tai vastaaviin sanktioihin. Niin sitten heidät voi tavallaan sieltä jatkosta muista kilpailutuksista sulkea pois. Ja sitten tietysti tuli se sopimuksen päättäminen, että jos ei tee korjaavia toimenpiteitä eikä maksa sopimussakkoa niin sitten loppupelissä se sopimuksen päättäminen tulee mahdolliseksi. Mutta sitten tullaan taas siihen, että lyhyt sopimuskausi, monta asiaa ennättää tapahtumaan ennen kuin tohon päädyttäisiin. Eli on aika harvinaista. Tietysti mukavin skenaario on se, että annetaan korjauskehotus ja he korjaavat asian. Se on kaikille osapuolille paras ratkaisu. Harvoin tulee sellaisia tilanteita, että tulisi sen kaltaisia ongelmia.”</p>	<p>Toimintatavat ovat tapauskohtaisia. Käytännössä esimerkiksi erilaiset sanktiot, sopimussakot, korjaavat toimenpiteet, sopimuksen päättäminen ja purkaminen ovat mahdollisia keinoja. Tällaiset tilanteet ovat harvinaisia.</p>

Liite 2. Vuoden 2023 äitiyspakkauksen valintaperusteet

Vuoden 2023 äitiyspakkauksen valintaperusteet		
Tuoteryhmä	Valintaperuste	Tuoteryhmiin kuuluvat tuotteet
1-5	Kokonaistaloudellinen edullisuus	Ulkovaatteet Villavaatteet Sisävaatteet Vuodevaatteet Muut tekstiilituotteet
6-7	Kokonaistaloudellinen edullisuus	Kestoliivinsuojat Sideharsoliina
8-9	Kokonaistaloudellinen edullisuus	Lastenkirja/ensikirja Ensilelu Pehmolelu/uniriepu
10	Kokonaistaloudellinen edullisuus	Hammasharja Kynsisakset Kylpylämpömittari Kuumemittari ja suojakotelo Nännivoide Hiusharja Liukuvoide
11	Halvin hinta	Patja Terveyssteetit Kondomit
12	Kokonaistaloudellinen edullisuus	Tuttipullo Ruokakaukalo Ruokalappu

Liite 3. Vuoden 2024 äitiyspakkauksen valintaperusteet

Vuoden 2024 äitiyspakkauksen valintaperusteet		
Tuoteryhmä	Valintaperuste	Tuoteryhmiin kuuluvat tuotteet
1-5	Kokonaistaloudellinen edullisuus	Ulkovaatteet Villavaatteet Sisävaatteet Vuodevaatteet Muut tekstiilituotteet
6-7	Kokonaistaloudellinen edullisuus	Kestoliivinsuojat Sideharsoliina
8-9	Kokonaistaloudellinen edullisuus	Lastenkirja/ensikirja Pehmolelu/uniriepu
10	Kokonaistaloudellinen edullisuus	Hammasharja Kynsisakset Kylpylämpömittari Nännivoide Hiusharja Liukuvoide
11	Halvin hinta	Patja Terveyssteetit Kondomit Vuodelaatikko ja kansi Kuljetuslaatikko
12	Kokonaistaloudellinen edullisuus	Ruokakaukalo